

Univerzita Karlova
Fakulta sociálních věd
Institut mezinárodních studií

Bakalářská práce
Vztahy Rusko-Západ v kontextu tzv. Ukrajinské krize

Praha 2019

Jiří Beran

Univerzita Karlova

Fakulta sociálních věd

Studijní obor Mezinárodní teritoriální studia

Jiří Beran

Vztahy Rusko - Západ v kontextu tzv. Ukrajinské krize

Bakalářská práce

Praha 2019

Autor práce: **Jiří Beran**

Studijní program: **Mezinárodní teritoriální studia**

Vedoucí práce: **PhDr. Slavomír HORÁK, Ph. D.**

Rok obhajoby: **2019**

Bibliografický záznam

BERAN, Jiří. *Vztahy Rusko-Západ v kontextu tzv. Ukrajinské krize*. Praha 2018. 67 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Vedoucí práce PhDr. Slavomír Horák, Ph.D.

Abstrakt

Tato práce si klade za cíl zjistit příčiny tzv. ukrajinské krize, která započala na přelomu let 2013/2014 demonstracemi v ukrajinských městech proti režimu prezidenta Janukovyče a postupně eskalovala v anexi poloostrova Krym Ruskou federací a ve válku na východní Ukrajině. Tato práce se také snaží najít příčiny obecnější krize ve vztazích mezi Západem a Ruskem, s níž je ukrajinská krize úzce spojena. Dále je pak úkolem práce zjistit, zdali by se tato dvojí krize nedala vyřešit tak, že by Ukrajina vyhlásila neutralitu a nesnažila se o bližší integraci do západních struktur, tedy Evropské unie a NATO a zdali by přijetí ukrajinské neutrality ve svém důsledku nepomohlo zlepšit i vztahy mezi Západem a Ruskem. Jako vzory pro možné řešení krize vyhlášením neutrality Ukrajinou poslouží dva státy, které se během studené války nacházely v podobné situaci, Rakousko a Finsko.

Abstract

This thesis aims to find out the causes of the Ukrainian crisis that started at the end of 2013 with demonstrations in Ukrainian cities against the president Yanukovich's regime. This crisis later escalated into the seizure of the Crimean Peninsula by the Russian federation and led to the war in the eastern Ukraine. Moreover, the crisis is closely linked to a broader crisis between Russia and the West, represented mainly by NATO and the European union. This work also attempts to find the possible reasons for the crisis. Furthermore, this thesis searches for an answer to the question whether the Ukrainian crisis could be resolved by Ukraine's acceptance of its neutral status, and whether this would improve the relations between the West and Russia. Since they were in similar situation during the cold war, Austria and Finland are used as examples of possible solution for the crisis by declaring the neutral status.

Klíčová slova

Ukrajinská krize, Západ, Rusko, neutralita, Finsko, Rakousko, mezinárodní vztahy, konflikt

Key words

Ukrainian crisis, the West, Russia, neutrality, Finland, Austria, international relations, conflict

Title:

Relations Russia - the West in the Context of Ukrainian Crisis

Rozsah práce: 109.358 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil pouze uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze, únor 2019 ..... Jiří Beran

Poděkování:

Na tomto místě bych rád poděkoval PhDr. Slavomíru Horákovi, Ph.D. za odborné vedení a přínosné podněty při zpracování mé bakalářské práce.

Obsah

1	Úvod	1
2	Konflikt na Ukrajině	6
2.1	Bezprostředně před krizí	7
2.2	Krise přelomu let 2013/2014	9
2.3	Mezinárodně-politický přesah krize.....	11
3	Příčiny krize	13
3.1	Vnitřní politika Ruska	13
3.2	Krise v Kosovu	16
3.3	Vypovězení ABM	17
3.4	Události v blízkém příhraničí – barevné revoluce	18
3.5	Rozšiřování NATO a válka s Gruzíí	21
4	Neutralita Finska a Rakouska jako inspirace pro řešení Ukrajinské otázky.....	25
4.1	Vymezení neutrality	26
4.2	Podoba rakouské neutrality.....	28
4.3	Podoba finské neutrality	29
4.4	Aspekty ovlivňující vyhlášení neutrality jakožto řešení krize a jejich srovnání u Rakouska/Finska a Ukrajiny	33
4.4.1	Mezinárodně-politické aspekty	33
4.4.2	Vnitropolitické aspekty	39
4.5	Argumenty „pro“ a „proti“ vyhlášení neutrality jakožto součásti řešení ukrajinské krize 40	
4.5.1	Argumenty podporující vyhlášení neutrality jakožto řešení krize	40
4.5.2	Argumenty vyvracející vyhlášení neutrality coby řešení krize	43
4.6	Jaké by tedy musely být podniknuty kroky/splněny podmínky, aby neutralita jakožto řešení krize byla možná?.....	46
4.6.1	Zahraničněpolitické.....	46
4.6.2	Vnitropolitické podmínky.....	48
5	Úvahy a analýzy	50
5.1	Dva odlišné postoje – dvě protikladné koncepce	50
5.2	Postoj Západu při řešení UK.....	51
5.3	Možné řešení krize pomocí vyhlášení neutrality.....	53
6	Závěr	57
7	Literatura a použité zdroje	60

1 Úvod

Tato práce si klade za cíl prozkoumat vztahy mezi Západem reprezentovaným především zeměmi NATO a EU na straně jedné a Ruskem na straně druhé, a to na pozadí tzv. Ukrajinské krize, která velmi dobře demonstruje, v jakém stavu se tyto vztahy v současnosti nacházejí. Ačkoliv jsou Západ a Rusko pravděpodobně nejvíce propojené v celé své historii, vztahy se radikálně zhoršily a v některých ohledech připomínají období studené války.¹ Nyní se jednotlivé strany nepovažují přímo za nepřítel nebo hrozbu, nicméně určitě za narůstající potenciální „bezpečnostní riziko“.² Co bylo příčinou tohoto radikálního zhoršení vztahů? Krize na Ukrajině nevznikla bez příčiny, předcházelo jí mnoho událostí. Které byly ty rozhodující, jež vedly k patové situaci, v níž se nyní vztah Západu a Ruska nachází? Tyto události byly často reprezentací určitého myšlení, politické koncepce. Jaké to byly a proč vedly k rozkolu? Jakou roli pak v této krizi vztahů Rusko-Západ hraje Ukrajina a „její“ krize? Je její příčinou nebo jen součástí? A může být i součástí řešení? Mám na mysli, vyřeší-li se krize na Ukrajině, pomůže to i k řešení i krize vztahů Ruska se Západem (nebo/a naopak)?

Práce bude operovat se třemi tezemi, bude se je snažit potvrdit nebo vyvrátit Tyto teze jsou:

Současná krize na Ukrajině stejně tak jako krize ve vztazích Rusko – Západ byla způsobena zcela odlišným pojetím uspořádání mezinárodních vztahů v Evropě a ve světě.

Tyto dvě koncepce se střetávají se zvláštní silou v určitých oblastech Evropy a nedávná historie prokázala, že jsou nekompatibilní, nicméně řešením pro jednu ze zemí na zlomové linii, Ukrajinu, by mohl být příklad neutrality, kterou přijalo Rakousko a Finsko po druhé světové válce, tedy na počátku studené války.

Řešení ukrajinské krize vyhlášením ukrajinské neutrality bude mít za následek i zlepšení vztahů Rusko – Západ.

---

¹ Jeden z prvních, který použil a rozvedl tento příměr byl britský novinář Edward Lucas, in. Lucas Edward: Nová studená válka. Kdy zvítězí v novém konfliktu mezi východem a západem. Praha. Mladá fronta 2008

² „The Military Doctrine of Russian Federation“, press releases 29.6.2015, The Embassy of the Russian Federation to the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland. Kapitola II/12.a. (cit. 30.11.2017).

Práce bude rozdělena na několik částí. Nejprve bude třeba stručně popsat krizi na Ukrajině a v čem spočívá. Autor se zaměří na revoluční události sklonku roku 2013 a začátku roku 2014, které se udály na Ukrajině, především v Kyjevě ale i dalších městech, dále na anexi Krymu Ruskou federací, a nakonec na válku na východní Ukrajině. Na závěr této části se pokusíme zjistit, jakou roli tento konflikt hraje ve vztazích mezi Ruskem a Západem. Zdáli je zde nějaký přesah nebo se jedná pouze o konflikt dvou států nebo zdáli se jedná „pouze“ o občanskou válku v rámci jednoho státu. Nepůjde nám o detaily tohoto konfliktu, jednotlivé boje ať už vojenské nebo politické, ale pokusíme se tento konflikt zasadit do kontextu výše nastíněných vztahů.

Dále bude následovat část zabývající se příčinou tohoto konfliktu, této krize. Zde se pokusíme najít zlomové události a klíčové faktory, které ke krizi vedly a které podobu dnešních vztahů formovaly. Jako výchozí bod si určíme rok 2003, tato práce nebude z důvodů značného rozsahu problematiky, patrně s krátkou výjimkou bombardování Jugoslávie v roce 1999, zacházet více do minulosti. Rok 2003 byl vybrán právě proto, protože zhruba v tomto čase začínalo období postupně narůstajícího rozkolu mezi viděním vzájemných vztahů na straně Ruska a Západu.

Ve třetí části se práce pokusí analyzovat možnosti řešení vztahů mezi Ruskem a Západem v jedné konkrétní oblasti. Zaměří se na tzv. ukrajinskou krizi trvající již od roku 2014 a možnost jejího řešení nebo alespoň odlehčení tak, že by Ukrajina rezignovala na snahu stát se součástí západních struktur NATO a EU, přijala „nealianční politiku“ a vyhlásila neutralitu. V tomto snažení se pokusíme inspirovat dvěma příklady z období studené války, a to neutrální politikou Rakouska a Finska. Budeme analyzovat použitelnost těchto dvou příkladů pro Ukrajinu v druhé polovině druhé dekády 21. století.

Ve čtvrté ryze analytické části se autor na základě předchozích zjištění pokusí analyzovat situaci vztahů mezi Západem a Ruskem. Cílem bude analyzovat různé postoje a přístupy ke vztahu s Ruskem a nastínit možná východiska a jejich klady a zápory, popřípadě rizika. Autor se pokusí o analýzu podmínek, které by musely být splněny, aby se situace mezi Západem a Ruskem mohla zlepšit.

Kapitoly 2 a 3 jsou spíše popisné. Považoval jsem za důležité, abychom v nepřeborném množství informací, názorů a interpretací popsali, základní fakta, od

nichž se bude další práce odvíjet. Abychom si popsali události, jenž tvoří danou krizi nebo alespoň stály na jejím počátku. Ve třetí kapitole jsou pak popsány milníky na cestě k současnému rozkolu. Analytická část práce spočívá v kapitole 4 a 5. Zde se pokusím do větší hloubky rozvést analýzu příčin a také možného řešení - neutrality.

Poslední část – závěr – bude obsahovat shrnutí veškerých zjištění a zhodnocení, zdali se podařilo dokázat nebo vyvrátit stanovené teze. Tato část také bude obsahovat pokus o zodpovězení výzkumné otázky.

Literatura na téma vztahů mezi Ruskem a Západem je velmi rozsáhlá a s postupným zhoršováním těchto vztahů se ve snaze tento rozkol vysvětlit počet uveřejněných článků a publikovaných knih a studií začal ještě rychleji narůstat. Toto velké množství literatury o vztazích Rusko vs. Západ se dá členit z mnoha různých úhlů pohledu. Jelikož se jedná o konflikt, který je „živý“ a autoři jsou často příslušníci jedné z konkurenčních stran nebo alespoň s jednou ze stran sympatizují, nabízí se možnost poněkud zjednodušeně dělit literaturu na „prozápadní“, „neutrální“ a „proruskou“. Pro velký rozsah použité literatury uvedeme pouze pár prací charakteristických pro výše uvedené skupiny, celkový výčet bude uveden v seznamu použitých zdrojů na konci práce.

Prozápadní se snaží vykreslovat Rusko jako agresora, který porušuje mezinárodní řád a právo a který se snaží obnovit svou sféru vlivu, tak jak tomu bylo v období studené války (Lucas 2006, Asmus 2010, Šír 2017). Neutrální se snaží odložit hodnotící znaménka, povznést se nad jednotlivé události a interpretovat je jako souboj zájmů, kdy obě strany mají různé cíle, které se vzájemně střetávají. Zde bychom mohli zařadit například (Friedman 2015). Mezi proruské by se pak daly zařadit práce autorů, kteří navazují na přístup, jenž je zde již od dob studené války, tzv. revizionistický. Tento přístup se vyznačuje revizí původních postojů, že studenou válku zapříčinila pouze politika Sovětského svazu. Tento přístup hojně v různých variantách používá vzorec, kdy Sovětský svaz, později Rusko, pouze reaguje na rozpínavou politiku Západu, především reprezentovaného USA (Layne 2006, Mearsheimer 2014, Wade 2015, Karaganov 2016). Tento přístup je dále reprezentován celou škálou literatury, od odborných akademických prací až po propagandistické práce, které dělí svět v manicheistickém duchu na dobrý a špatný a informace využívají velmi selektivně (Bröckers 2014). Některé práce je na výše

uvedené škále těžké zařadit spíše, než by se přikláněly na jednu ze stran, vyznačují se jistou mírou naivity, ať už jako celek nebo některé části, obvykle ty pojednávající o motivech jednání aktérů nebo návrzích řešení (Wade 2015, Tsygankov 2013).

V listopadu 2013 poté, co prezident Janukovyč odmítl podepsat přístupové rozhovory s Evropskou unií, začaly v Kyjevě masové protesty, které přerostly v rozsáhlou politickou krizi. V únoru 2014 po rozsáhlém tlaku jak demonstrantů v ulicích, tak opozice, prezident Janukovyč odstoupil z funkce a opustil zemi. Krátce nato vnitropolitická krize Ukrajiny přerostla v krizi mezinárodní. Ruská armáda obsadila poloostrov Krym, který následně vyhlásil odtržení od Ukrajiny a přičlenění k Ruské federaci. Jednalo se de facto o anexi Krymu Ruskou federací. Krize se bohužel dále prohlubovala a na východě Ukrajiny vypukla válka mezi ukrajinskými jednotkami a separatisty podporovanými Ruskem. Aby Západ dal Rusku jasně najevo, že tento způsob vedení zahraniční politiky v Evropě je nepřijatelný a podpořil Ukrajinu, zavedl proti Rusku sankce.³ Vztahy mezi Západem reprezentovaným NATO a Evropskou unií s USA na straně jedné a Ruskem na straně druhé se dostaly do nejhlubší krize od konce studené války.

Zásadní zlom ve vztahu Rusko Západ proběhl v letech 2003 až 2005. Nicméně přesněji bychom asi měli říci zlom ve vnímání Západu Ruskem nebo vnímání možného vývoje vztahů Rusko – Západ ze strany Ruska. V tomto období se pro Západ zas tak nic zásadního nezměnilo, nebo o tom alespoň nevěděl. Důvodem byl fakt, že se nacházel na vrcholu své moci, zvláště USA v této době byly globální mocností určující běh světových událostí a změn ani ve vnitřní politice Ruska ani v jeho postojích si nevšímal nebo je špatně interpretoval. Dále byl Západ zaměstnán spoustou dalších problémů a úkolů, v nichž Rusko nehrálo rozhodující roli. Jednalo se o válku proti teroru, válku v Afghánistánu, invazi v Iráku a následnou transatlantickou roztržku, přijímání nových členů do Evropské unie a druhou vlnu rozšiřování NATO. Nicméně na konci tohoto „období“ skončily námluvy NATO a

---

³ „Časová osa – Omezující opatření EU v reakci na krizi na Ukrajině“, Oficiální stránky Rady Evropské unie. <http://www.consilium.europa.eu/cs/policies/sanctions/ukraine-crisis/history-ukraine-crisis/> (citováno 17.5.2017)

Ruska ohledně jeho vstupu do Severoatlantické aliance a vzájemný antagonismus, nejprve více ze strany Ruska vůči Západu,⁴ se začal prohlubovat.

Narůstající odcizení, tak jako se nestalo v jednom jediném okamžiku, nemělo ani jednu jedinou příčinu, nýbrž bylo jistou kombinací faktorů, které se projevovaly v konkrétních událostech během uvedených zhruba tří let (a poté samozřejmě také). Málokdo na Západě však pochopil dynamiku událostí a míru nelibosti s jakou Rusko vnímalo politiku Západu. Patrně proto Západ svou politiku neupravil a situace se dále zhoršovala. Ani památný projev Vladimíra Putina na bezpečnostní konferenci v Mnichově⁵ v roce 2007 ani válka v Gruzii nebyly dostatečným varovným signálem⁶, až přišel „signál“, který nešel nevidět a nešel ignorovat - krize na Ukrajině. V následující kapitole si tuto krizi stručně shrneme a zasadíme ji do kontextu vztahů Rusko – Západ.

---

⁴ Zygar Michail: Všichni muži Kremlu. Stručná historie současného Ruska. Příbram, Pistorius a Olšanská 2016, str. 136-137

⁵ „Putin’s memorable speech“, Russian Perspective kanál You Tube, 19.11.2015, <https://www.youtube.com/watch?v=hQ58Yv6kP44> (staženo 10.12.2018)

⁶ Asmus, Ronald, D.: A little war that shook the world: Georgia, Russia, and the future of the West. New York. Palgrave Macmillan 2010

2 Konflikt na Ukrajině

Cílem této kapitoly je vymezit si, co je považováno za tzv. ukrajinskou krizi. Půjde především o časovou souslednost událostí, které bezprostředně předcházely a poté vytvořily tzv. ukrajinskou krizi. Znamená to, že se budeme věnovat událostem od podzimu 2013 do konce roku 2014. Nyní nepůjde o hlubší rozbor krize a jejích příčin, ten bude následovat v další kapitole. Kapitola je rozdělena do několika částí, v první se píše o událostech bezprostředně před krizí, jak tato krize nazrávala a co bylo jejím spouštěčem, ve druhé jsou pak stručně popsány tři neuralgické body krize – Majdan, Krym a události na východní Ukrajině

Ukrajina je ve svých moderních dějinách roztažena mezi Evropou a Ruskem. Již několikrát se snažila bojovat o svou nezávislost. Nejprve to bylo na konci první světové války, poté během druhé světové války, nicméně až po rozpadu Sovětského svazu v první polovině devadesátých let 20. století získala plnou nezávislost. Od tohoto okamžiku se začala psát další kapitola směřování tohoto regionu, buď na západ k Evropě, nebo směrem na východ k Rusku. Do nové fáze toto směřování vstoupilo na přelomu let 2013/2014 událostmi, které započaly demonstracemi proti tehdejšímu prezidentovi Janukovyčovi a později vešly ve známost jako tzv. ukrajinská krize, která trvá dodnes.

Spouštěčem ukrajinské krize bylo odmítnutí podepsat asociační dohodu s Evropskou unií ze strany tehdejšího vedení Ukrajiny. Dohoda byla připravována již po nějakou dobu⁷ a její podpis byl naplánován na summit Východního partnerství ve Vilniusu, který se konal 28-29. listopadu 2013. To se nicméně nestalo, ukrajinská vláda již 21. listopadu oznámila, že asociační dohodu nepodepíše. Důvodem měla být složitá ekonomická situace Ukrajiny a neshoda, která panovala mezi EU a Ukrajinou, jak by finanční pomoc Ukrajině ze strany EU měla vypadat. Nepodepsání dohody bylo prezentováno jako pouhý odklad, než se zmíněné ekonomické záležitosti podaří vyřešit.

---

⁷ "EU-Ukraine Association Agreement – the complete texts", Mission of Ukraine to the European Union, <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/en/page/open/id/2900> (cit. 1.1.2019)

Opozice byla zásadně proti a svůj nesouhlas bouřlivě vyjadřovala jak v parlamentu, tak v ulicích. Ještě téhož večera se v ulicích Kyjeva konaly první demonstrace. Ty rychle sílily a již 23.11. v Kyjevě protestovalo na 200 tisíc lidí,⁸ dalšího vrcholu pak demonstrace dosáhly 30.11.⁹, kdy vešlo ve známost, že Janukovyč asociační dohodu skutečně nepodepsal, ačkoliv na summit EU odjel. V této době i chování policie a vládních jednotek Berkut začalo přitvrzovat.¹⁰ Pokojné demonstrace se postupně začaly měnit v násilné a do původně vnitřních záležitostí Ukrajiny začaly intervenovat cizí státy¹¹, začala tzv. ukrajinská krize.

2.1 Bezprostředně před krizí

Abychom lépe pochopili tuto krizi, je třeba zjistit, co bezprostředně předcházelo „odložení“ podpisu asociační dohody, která se stala spouštěčem této krize. Tehdejší prezident Janukovyč byl zvolen do úřadu v roce 2010 a zprvu byl jeho postoj vůči Evropské unii poměrně vstřícný. Vstup Ukrajiny do NATO nepodporoval, uvažoval o určité formě neutrality, která by zaručovala jistou rovnováhu, nicméně o integraci s EU se vyjádřil krátce po volbách tak, že se jedná o strategický cíl.¹² Pokud byly kdy uvedené výroky míněny vážně, situace se začala měnit během roku 2013. Rusko začalo zvyšovat nátlak na Ukrajinu a ta na Evropskou unii.

Během tohoto roku se přístup Ukrajiny v rámci rozhovorů předcházejících summitu stal asertivnějším. Místo, aby EU kladla nároky na Ukrajinu, aby plnila standardy nezbytné k přistoupení k Unii, ukrajinská reprezentace začala stupňovat

---

⁸ „Ukrainian Protests Compared to 2004 Orange Revolution“, Chuzavkov Sergei, The Moscow Times, 26.11.2013, <https://themoscowtimes.com/articles/ukrainian-protests-compared-to-2004-orange-revolution-29911> (cit. 1.1.2019); Syruček, Milan: Rusko-Ukrajinské vztahy. Praha. Grada 2015, str. 212

⁹ BBC News, 30.11.2013, Ukraine protests after Yanukovich EU deal rejection, <http://www.bbc.com/news/world-europe-25162563> (citováno 30.5.2017)

¹⁰ „Ukraine police disperse EU-deal protesters“, BBC News Europe, 30.11.2013, <https://web.archive.org/web/20131130061102/http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-25164990> (cit. 1.1.2019)

¹¹ Při protestech v Kyjevě veřejně vystupovali američtí politici, senátor Mc Cain nebo Victoria Nuland U.S. assistant secretary of state for European and Eurasian affair, více např. in „Why the Ukraine Crisis Is the West’s Fault. The Liberal Delusions That Provoked Putin“, Mearsheimer John J., Foreign Affairs, September/October 2014, <https://www.foreignaffairs.com/articles/russia-fsu/2014-08-18/why-ukraine-crisis-west-s-fault> (30.9.2018)

¹² „EU, Ukraine Agree On 'Road Map' For Visa-Free Travel“, Radio Free Europe Radio Liberty, 22.11.2010, <https://www.rferl.org/a/2227271.html> (cit. 4.2.2018)

své požadavky. Ty se týkaly především kompenzace nákladů za vstup Ukrajiny do EU a za případné ztráty plynoucí z poklesu obchodu s Ruskem v souvislosti se vstupem. Ukrajínští vyjednavatelé operovali s částkou 13 mld. dolarů ročně, která měla představovat náklady na implementaci standardů EU, a na 12 mld. dolarů ročně vyčíslili ztrátu z poklesu obchodu s Ruskou federací.¹³ Celková částka za modernizaci ukrajinské ekonomiky by byla ještě mnohem vyšší.

Dalším faktorem, který výrazně vstoupil do vyjednávání, byl nátlak ze strany Ruska. Již v srpnu 2013 Rusko začalo blokovat své hranice pro ukrajinský export a začalo uvažovat také o oficiálním zpřísnění celních podmínek pro zboží z Ukrajiny, pokud by podepsala asociační dohodu s EU.¹⁴ Odhady finanční ztráty pro Ukrajinu se různily, nicméně i postupně snížený odhad nákladů ruské blokády ukrajinského zboží představoval 500 mil. dolarů jen v druhé polovině roku 2013.¹⁵ Vezme-li se v úvahu fakt, že cca 25% vývozu Ukrajiny bylo realizováno do Ruské federace, jednalo se o velmi významný nástroj zahraniční politiky v rukou Ruska. Výhodná pozice Ruska vůči Ukrajině nespočívala pouze ve schopnosti Ukrajině výrazně uškodit, ale také v možnosti jí výrazně pomoci. Tato pomoc, či spíše vliv, se mohl realizovat ve dvou oblastech.

První byla možnost poskytnout Ukrajině v podobě půjček finanční prostředky, které tato země tak nutně potřebovala a dále to byla závislost na dodávkách nerostných surovin z Ruska. Krátce po odmítnutí dohody s EU Rusko tuto možnost využilo. Zcela v duchu politiky cukru a biče za nepodepsání asociační dohody s EU ruská administrativa prezidenta Janukovyče odměnila, a tak jako již po několikáté se jej snažila motivovat finančně. Rusko s Ukrajinou v druhé polovině prosince podepsalo smlouvu, jejíž součástí byl úvěr na 15 mld. dolarů a snížení ceny na 268,5 dolarů za 1000m³ plynu.¹⁶ Na jaře 2014 po odstranění Janukovyče od moci naopak přišel trest v podobě zdražení plynu. Již v dubnu tohoto roku Gazprom zrušil slevu na

---

13 Wilson Andrew: Ukraine Crisis. What it Mean for the West. N. Haven and London. Yale University Press 2014, str. 65

¹⁴ "Ukraine and Russia on path to trade war over EU pact", Nielsen Nikolaj, Euroobserver, 19.8.2013, <https://euobserver.com/foreign/121146> (cit. 2.2.2018)

¹⁵ "Trading insults. A trade war sputters as the tussle over Ukraine's future intensifies", The Economist, 24.8.2013, <https://www.economist.com/news/europe/21583998-trade-war-sputters-tussle-over-ukraines-future-intensifies-trading-insults> (cit. 4.2.2018)

¹⁶ "Náměly Kyjev–Moskva: Janukovyč si vyjednal levnější plyn", ČT 24, 17.12.2013, <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/1058368-namely-kyjev-moskva-janukovyc-si-vyjednal-levnejsi-plyn> (cit. 3.2.2018)

plyn a zvedl cenu na 485 dolarů. Důvodem měly být dluhy ze strany odběratele a zrušení mezinárodní dohody o pobytu černomořského loďstva, na něž byla sleva původně navázána.¹⁷

2.2 Krize přelomu let 2013/2014

Předseda vlády Mykola Azarov dne 21. listopadu oznámil, že Ukrajina asociační dohodu nepodepíše.¹⁸ Důvodem dle jeho vysvětlení bylo to, že si Ukrajina potřebovala vzít čas na to, aby vyřešila dopad ekonomických a obchodních opatření, která v souvislosti s přípravou dohody vyhlásila Ruská federace.¹⁹ Reakce na toto prohlášení byla okamžitá, již 22. listopadu vypukly v Kyjevě na náměstí nezávislosti, který záhy přišel ve známost pod názvem Majdan, demonstrace, které se rychle šířily dále po západní Ukrajině.

Zprvu nenásilné protesty se postupně vyhroutil v násilné střety mezi demonstranty a policejními jednotkami Berkut. Dne 20. února dokonce neznámí útočníci započali střelbu do demonstrantů i policistů. Prezident Janukovyč se po těchto událostech dostal pod silný mezinárodní tlak, situace se pro něj stala neudržitelnou a utekl do Ruska. Ještě téhož dne, 22. února, se konalo v ukrajinském parlamentu hlasování ohledně odvolání prezidenta Janukovyče z funkce z důvodu neschopnosti vykonávat svěřený úřad.²⁰ Premiérem dočasné vlády byl zvolen Arsenij Jaceňuk. Tato vláda měla dovést Ukrajinu k předčasným volbám.

Ve stejné době začala eskalovat i situace na krymském poloostrově. Parlament Krymu nejprve deklaroval loajalitu novému ukrajinskému parlamentu²¹, nicméně situace se začala přesouvat do ulic. Vypukly demonstrace, v Simferopolu

---

¹⁷ Šír Jan: Ruská agrese proti Ukrajině. Praha. Nakladatelství Karolinum 2017, str. 139

¹⁸ "Ukraine suspends talks on EU trade pact as Putin wins tug of war", Traynor Ian, Grytsenko Oksana, The Guardian, 21.11.2013, <https://www.theguardian.com/world/2013/nov/21/ukraine-suspends-preparations-eu-trade-pact> (cit. 18.1.2019)

¹⁹ Syruček, Milan: Rusko-Ukrajinské vztahy. Praha. Grada 2015, str. 209

²⁰ Spory se vedou o ústavnost tohoto hlasování. Dle některých autorů to byla legální cesta, jak odvolat tehdejšího prezidenta, podle jiných se jednalo o puč, více in „Faulty Powers. Who Started the Ukraine Crisis?“, McFaul Michael; Sestanovich Stephen; Mearsheimer John J., Foreign Affairs, November/December 2014, <https://www.foreignaffairs.com/articles/eastern-europe-caucasus/2014-10-17/faulty-powers> (cit. 30.9.2018)

²¹ Radio Svoboda, 23.2.2014, Прем'єр Криму Могильов заявляє, що виконуватиме нові закони, <https://web.archive.org/web/20140224032704/http://www.radiosvoboda.org/content/article/25274524.html> (cit. 31.5.2017)

převažovaly ty na podporu nového ukrajinského vedení, v Sevastopolu demonstrující vyjadřovali odpor a naopak si přáli připojení k Ruské federaci. Rusko využilo této vnitropolitické krize a jeho vojáci (někteří se vydávali za tzv. krymskou domobranu, mnozí v neoznačených uniformách) začali obsazovat strategická místa na poloostrově - parlament v Simferopolu, úřad vlády, vojenské základny, nádraží, atd. Dne 27. února, zatímco byla budova parlamentu obsazena ruskými speciálními silami, zasedl parlament, který z postu premiéra Krymu sesadil Anatolije Mohylova a na jeho místo zvolil Sergeje Axjonova.²² Dalším krokem krymského parlamentu bylo vyhlášení referenda ohledně odtržení od Ukrajiny. Referendum skončilo ve prospěch odtržení od Ukrajiny a připojení poloostrova k Rusku, které obratem referendum uznalo a připojilo Krym ke svému území. To vše se dělo pod záminkou ochrany Rusů žijících na Krymu a pod dohledem ruských ozbrojených složek, byť v neoznačených uniformách.

Tím ale krize na Ukrajině neskončila. Již od konce února se začala přelévat i do oblasti na východě země, konkrétně do Luhanské a Doněcké oblasti. Obyvatelé ani politická reprezentace daných oblastí, odkud pocházel i svržený prezident, se nehodlali s převratem v Kyjevě smířit. Toho využily proruské skupiny často vedené operačními důstojníky ruské FSB a GRU a dále posílené dobrodruhy naverbovanými v Rusku. Situace rychle eskalovala a již 12. dubna 2014 došlo k prvním násilným střetům, při nichž došlo k obsazení správních středisek na východě Ukrajiny²³, a které se po čase vyvinuly v regulérní válku mezi různými ukrajinskými jednotkami na straně jedné a Ruskem podporovanými separatisty,²⁴ různými paravojenskými skupinami tvořenými bojovníky naverbovanými v Rusku²⁵ a v neposlední řadě ruskými vojáky v neoznačených uniformách,²⁶ kteří hráli zvláště významnou roli při zastavení postupu ukrajinských jednotek v srpnu 2014,²⁷ na straně druhé.

---

²² The Christian Science Monitor, 27.2.2014, <http://www.csmonitor.com/World/Europe/2014/0227/Crimea-sets-date-for-autonomy-vote-amid-gunmen-anti-Kiev-protests-video> (cit. 30.5.2017)

²³ „Ukraine crisis: Casualties in Sloviansk gun battles“, BBC News, 13.4.2014, <http://www.bbc.com/news/world-europe-27008026> (cit. 4.2.2018)

²⁴ Zapojení Ruska do bojů na východě Ukrajiny se věnuje studie think tanku Atlantic Council, „Hiding in Plain Sight: Putin's War in Ukraine“, Maksymilian Czuperski, John Herbst, Eliot Higgins, Alina Polyakova, Damon Wilson, Atlantic Council, 2015, <http://www.atlanticcouncil.org/publications/reports/hiding-in-plain-sight-putin-s-war-in-ukraine-and-boris-nemtsov-s-putin-war>

²⁵ Syruček Milan: Rusko-ukrajinské vztahy. Mýty a skutečnost. Praha. Grada 2015, str. 292-298

²⁶ Šír Jan: Ruská agrese proti Ukrajině. Praha. Nakladatelství Karolinum 2017, str.127

²⁷ Tamtéž, str. 131

Na ovládaných územích vůdci polovojenských skupin vyhlásili vlastní Doněckou (7.4.2014) a Luhanskou (28.4.2014) republiku, jejichž existence byly potvrzeny referendem 11.5.2014. Ukrajinské prezidentské volby, které se konaly 25. tohoto měsíce, byly bojkotovány. Konflikt nebyl dosud uspokojivě vyřešen a i tzv. Minské dohody mezi separatisty a ukrajinskou vládou zprostředkované Francií, Německem a Ruskem napomohly pouze ke křehkému příměří, nikoliv k dlouhodobějšímu systémovému řešení. Situace v Luhanské a Doněcké oblasti skončila patem, stal se z ní zamrzlý konflikt, kdy ani jedna ze stran nemá dostatek sil porazit tu druhou a ustanovit svou kontrolu nad celým regionem.

Shrneme-li tedy události konce roku 2013 a první poloviny roku 2014, na Ukrajině se díky občanskému povstání změnila vláda, Ukrajina přišla o poloostrov Krym, který byl anektován Ruskem, a část území země na východě se vymkla kontrole oficiálních úřadů a stala se jakýmsi územím nikoho. K tomu se samozřejmě musí přičíst ztráty na lidských životech, rozsáhlé ztráty materiální a výrazně rozdělená země.

2.3 Mezinárodně-politický přesah krize

Reakce ze strany Západu na sebe nenechala dlouho čekat. Západ podpořil dočasný parlament v Kyjevě a odsoudil ruskou anexi Krymu jako porušení předcházejících mezinárodních dohod a mezinárodního práva. Především to byla Charta OSN, její články zaručující členským státům právo na sebeurčení a dále se vztahující ke státní svrchovanosti a aktu agrese. Další porušenou dohodou bylo Budapešťské memorandum uzavřené v roce 1994 mezi Ruskem, Ukrajinou, Spojenými státy a Velkou Británií, v němž se Ukrajina zavázala zbavit se svého jaderného arzenálu za záruky své teritoriální nedotknutelnosti.²⁸ Státy EU a USA uvalily na Rusko sankce, které jsou v platnosti dodnes.²⁹ Rusko reagovalo ve

---

²⁸ „Ukraine: The Budapest Memorandum of 1994“, Executive Intelligence Review, <http://www.pircenter.org/media/content/files/12/13943175580.pdf> (cit. 4.2.2018)

²⁹ „Časová osa – Omezující opatření EU v reakci na krizi na Ukrajině“, Oficiální stránky Rady Evropské unie. <http://www.consilium.europa.eu/cs/policies/sanctions/ukraine-crisis/history-ukraine-crisis/> (cit. 5.2.2018)

stejném duchu a uvalilo sankce především na zemědělské produkty ze zemí, které uvalily sankce na Rusko.³⁰

Obě strany se však na interpretaci událostí nemohou shodnout. Zatímco Západ vidí chování Ruska jako agresi vůči svrchovanému státu, Rusko celou krizi interpretuje jako snahu Západu získat na Ukrajině co největší vliv a odchod prezidenta Janukovyče jako politický puč proti legálně zvolenému prezidentovi, který byl zosnován některými opozičními silami na Ukrajině společně s politiky ze Západu, především USA.³¹ Čelíme tedy krizi v konkrétním regionu, na jejímž řešení by se měly podílet státy, které se navzájem viní z této krize a v širší perspektivě jsou její součástí.

Co však této krizi předcházelo? Co bylo příčinou, že reakce ze strany Ruska na původně vnitrostátní politickou krizi byla tak prudká? Co přimělo ruské politické vedení, že se dokonce uchýlilo k vojenské agresi vůči svrchovanému státu? A jaký podíl na tomto měl Západ, především Evropská unie a NATO? Těmito otázkami se bude zabírat následující kapitola.

---

³⁰ "Putinova odvěta: zakázal dovoz potravin ze zemí, které přijaly sankce", E15, 6.8.2014, <https://www.e15.cz/zahranicni/putinova-odveta-zakazal-dovoz-potravin-ze-zemi-ktere-prijaly-sankce-1107811> (cit. 18.1.2019)

³¹ Tuto perspektivu zaujímá a vystihuje např. práce Bröckers Mathias, Schreyer Paul: My jsme ti dobří. Praha. Nakladatelství Jaro 2014

3 Příčiny krize

V této kapitole se pokusíme odpovědět na jednoduchou otázku „Kde se stala chyba?“. Které byly zlomové momenty, jež zapříčinily tak výrazné zhoršení vztahů mezi Západem a Ruskem? Po mnoha letech nepřátelství v období bipolárního dělení světa se situace výrazně změnila a vztahy v devadesátých letech by se daly nazvat téměř přátelské, pozitivně se také jeví počátky vlády Vladimíra Putina a přelomu tisíciletí. Nicméně v určitém období se vztahy začaly zhoršovat, a to tak výrazně že do roku 2014, kdy tzv. Ukrajinská krize začala, dospěly do stadia, kdy můžeme říci, že se nacházejí na nejhorší úrovni od konce studené války.

Nepůjde nám však pouze o dané momenty, ale především o příčiny, které k oněm zlomovým momentům vedly, a které se během nich mohly odhalit, a dále o následky, které tyto události způsobily. Narůstající odcizení, tak jako se nestalo v jednom jediném okamžiku, nemělo ani jednu jedinou příčinu, nýbrž bylo jistou kombinací faktorů, které se začaly výrazněji projevovat v konkrétních událostech během let 2003 až 2005 a poté dále sílily. Uvedených příčin a faktorů by se našla celá řada, my se nicméně zaměříme na následujících pět: vnitřní politika Ruska, krize v Kosovu, vypovězení smlouvy ABM ze strany USA, události v blízkém příhraničí, které Rusko považovalo a stále považuje za sféru svého zvláštního zájmu, a rozšiřování NATO a válka s Gruzii.

3.1 Vnitřní politika Ruska

Abychom plně pochopili chování Vladimíra Putina a postoje většiny Rusů, je třeba si přiblížit situaci v níž se dostal k moci. Dříve mocná imperiální říše, již oddaně sloužil jako příslušník tajné policie KGB, byla v troskách. Ekonomika zažila prudký pokles, průmyslová výroba se do roku 1996 snížila oproti roku 1990 zhruba o 50 %, HDP klesl o 43 %, což výrazně předčilo i velkou krizi v USA z let 1929-33.³² Tento ekonomický úpadek se projevil i v sociální oblasti. Velká část populace značně

---

³² Sušová-Salminen, Veronika: Putin. Nezkreslená zpráva o mocném muži a jeho zemi. Praha. Daranus 2015, str. 42-43

zchudla, mnozí lidé přišli o zaměstnání a inflace jim znehodnotila úspory³³. Okolo 30 % Rusů se dostalo na nebo pod hranici chudoby.³⁴ Stát v mnoha ohledech přestal plnit svou funkci, lidé nedostávali důchody a kriminalita se prudce zvýšila. Dokonce i věk dožití se snížil o několik let.³⁵ Tento vývoj byl završen krachem státních financí v roce 1998.³⁶

Na druhou stranu privatizace a tzv. zástavní aukce umožnily přesun obrovského množství majetku do rukou několika málo oligarchů,³⁷ což způsobilo obrovské sociální rozdíly mezi obyvateli Ruska. A nejen to, stát najednou nekontroloval obrovská bohatství, především nerostná, ta se pochybným způsobem přesunula do soukromých rukou nevelkého množství oligarchů. Z privatizace a transformace se tak stal nástroj na uchvácení státu. Centrální vláda byla oslabená a neměla moc prosazovat svou politiku v regionech obrovské říše, které začaly ovládat konglomeráty místních politiků a oligarchů zbohatlých v rámci privatizace.³⁸ Na mezinárodním poli bylo Rusko outsiderem, nesrovnatelně slabším v porovnání se svým bývalým rivalem USA.

Celá tato situace, zvláště pak v zemi, která bývala imperiální mocností, byla vnímána jako období nezaslouženého ponížení. Tato situace zaprvé vytvořila poptávku po vůdci, který zavede pořádek, pozvedne ekonomiku a s ní životní úroveň a opět dodá prestiž ruskému státu a tím i sebeúctu jeho obyvatelům. Zadruhé úpadek devadesátých let představoval velmi negativní zkušenost Rusů s novým demokratickým systémem,³⁹ který znamenal vztah k tomuto způsobu vlády a řízení společností do budoucna. V neposlední řadě pak také vyvolal resentment k Západu, který mohl být později snadno označen za spoluviníka tohoto stavu, neboť

---

³³ "Inflation, consumer prices (annual %). International Monetary Fund, International Financial Statistics and data files.", The World Bank, oficiální stránky, <https://data.worldbank.org/indicator/FP.CPI.TOTL.ZG> (cit. 31.12.2018)

³⁴ Sušová-Salminen, Veronika: Putin. Nezkreslená zpráva o mocném muži a jeho zemi. Praha. Daranus 2015, str. 46

³⁵ Tamtéž, str. 45

³⁶ Baturin, Jurij Michajlovič: Jelcinova epocha 1988-2000. Od Gorbačova k Putinovi - obrazy z moderních dějin Ruska. Praha. Euromedia Group 2003, str.433-437

³⁷ Laqueur Walter: Putin a putinismus. Rusko a jeho perspektivy jeho soužití se Západem. Praha. Prostor 2016, str. 79-107

³⁸ „Regional disparities and economic growth in Russia: new growth patterns and catching up“, Benini Roberta, Czyzewski, Springer Science and Business Media 2007, str. 95-97

³⁹ Shevtosova Lilia: Putin's Russia. Washington DC. Carnegie Endowment for international peace. 2005, str. 8-9

to byl právě Západ, odkud tento systém přišel a byl to Západ v čele s USA, kdo ruské vládcy – Gorbačova a Jelcina, „řídící“ tento krach podporoval.

Aby tedy mohl nový vůdce v Kremlu vládnout, zlepšit život běžných Rusů a zvýšit prestiž Ruska na mezinárodní scéně, potřeboval upevnit svou moc. K tomu potřeboval omezit moc konkurentů, pozvednout ekonomiku a dostat pod kontrolu největší zdroje příjmů pro státní rozpočet – těžbu a prodej nerostných surovin a zlepšit výběr daní. Z těchto důvodů začala „akce Chodorkovskij“, která velmi dobře charakterizuje opětovné upevňování státní moci. Při této akci byl nejmocnější a nejbohatší ruský velkopodnikatel zbaven svého majetku – především ropného gigantu Jukos, a zavřen do vězení pro neplacení daní. Chodorkovskij to svými slovy popsal následovně, „...když zjistil (Putin), že v ruském velkokapitálu sílí masová nespokojenost, vypátral rozhodující článek a udeřil přímo na něj. A žádní další nahlas mluvící nespokojenci se nenašli.“⁴⁰

Tato operace měla za následek několik věcí. Zaprvé se pod kontrolu státu přesunul zdroj značného bohatství, zadruhé likvidace nejsilnějšího oligarchy zastrašila všechny ostatní, aby se nepokoušeli aktivně vystupovat proti politice Kremlu a zatřetí donutili ostatní oligarchy platit daně, protože každý mohl být ten další na řadě. V neposlední řadě pak byl lidu předložen nepřítel, faktor, který každý autoritativní systém vlády potřebuje. Tvář tohoto nepřítele se bude v budoucnu dle potřeb flexibilně měnit. Pro Západ to pak byl signál, že v Rusku se nebuduje standardní prostředí pro podnikání a ani standardní demokracie, nýbrž jiný systém vlády s demokracií těžko slučitelný. Pro Putina samotného to byla zkouška, jak bude fungovat vláda silné ruky, což se potvrdilo již záhy při výměně premiéra Kasjanova (2004) a později i premiéra Fradkova (2004), (který ani nevěděl, proč má na funkci premiéra rezignovat), kdy tyto výměny probíhaly výhradně na základě vůle prezidenta.

V této době představa Ruska coby reformujícího se státu směřujícího k liberální demokracii začala dostávat první trhliny. V této době se začaly ukazovat rozdíly mezi politicko-mocenskými systémy na Západě a v Rusku, které se během

---

⁴⁰ Zygar, Michail: Všichni muži Kremlu. Stručná historie současného Ruska. Příbram. Pistorius a Olšanská 2016, str. 66

následujících let stále zvětšovaly a ve svém důsledku znamenaly odcizení obou stran a nakonec vedly k současné krizi.

Během prvního Putinova prezidentského období se v Rusku začal budovat autoritářský silně centralizovaný systém vlády. Pokud se v Rusku měla ustanovit vláda státních orgánů, a pokud centrální úřady měly být schopny uplatňovat svou moc i nad vzdálenými regiony, zdá se, že takovýto způsob vlády neměl v Rusku alternativu. Bez takového způsobu vlády by prezident zůstal slabý, správa státu neefektivní a stát chudý. Tento styl vládnutí, který se později začal uplatňovat i navenek vůči svým sousedům se později ukázal být se způsobem vlády západních zemí, které ten svůj také šířily mimo své hranice, nekompatibilní. Tento způsob vlády pak navenek také generoval agresivní způsob vedení politiky, který neustále potřebuje pro domácí publikum řadu vítězství a postrádá smysl pro kompromis, slovy Gleba Pavlovského „nemá ústupový mód“.⁴¹

Další důležitou vnitrostátní událostí byl teroristický útok na školu v Beslanu na začátku září 2004. Čečenští teroristé při tomto útoku zajali více než tisíc lidí, z toho 777 školních dětí. Při nepřilíš povedené osvobozovací operaci zemřelo na 330 lidí. Po tomto útoku se stalo něco nového. Putin zcela otevřeně v souvislosti s tímto útokem obvinil blíže nespecifikované „vnější nepřátele“. V tomto případě ještě nejmenoval konkrétně, koho má na mysli, nicméně od tohoto okamžiku již vnější nepřítel byl několikrát použit jednak jako příčina domácích problémů, tak také jako nástroj, jak odvést od domácích problémů pozornost a zároveň tak omezit škody za vlastní chybnou politiku a zvažšit svou podporu.

3.2 Krize v Kosovu

Ve zhruba devítiletém období mezi roky 1999 a 2008 proběhlo několik událostí, které ačkoliv se mnohdy neodehrály přímo mezi Ruskem a zeměmi NATO nebo EU, se významným způsobem dotýkaly obou stran. Na tyto události měly obě

---

⁴¹ “The Russian System: a View From the Inside”, Pavlovsky Gleb, Wilson center, 9.11.2016, <https://www.wilsoncenter.org/blog-post/the-russian-system-view-the-inside> (cit. 25.11.2018)

strany velmi odlišné názory, a pokud se podařilo prosadit názory jedné strany, vedlo to u té druhé ke značné nelibosti. A jelikož se ve většině případů podařilo prosadit představu Západu, Rusko bylo buď příliš slabé na to, aby politice Západu mohlo odporovat (uznání Kosova, dvě vlny rozšíření NATO) nebo dokonce natolik slabé, aby mohlo jakoukoliv svou politiku vůbec realizovat (krize v Kosovu 1999), bylo to převážně Rusko, které vnímalo řešení těchto záležitostí jako svou prohru a zanechávalo v ruské vládnoucí garnituře pocit nespravedlnosti a resentimentu.

Jednou ze sporných událostí v tomto ohledu bylo řešení situace v zemích bývalé Jugoslávie, jmenovitě krize v Kosovu. Tuto krizi státy NATO pod vedením USA vyřešily vojenskou kampaní proti Jugoslávii, která vyústila ve ztrátu kontroly Jugoslávie nad touto provincií. Po této válce, z níž Jugoslávie vyšla jako jednoznačně poražený započalo hledání nového státoprávního uspořádání tohoto regionu, které roku 2008 vyvrcholilo jednostranným vyhlášením samostatnosti ze strany Kosova. Státy NATO tuto samostatnost vzápětí uznaly. Rusko, které bylo proti, se v tak zásadní záležitosti cítilo být ignorováno a uraženo.

Proto, abychom pochopili vytváření ruského postoje, je třeba si uvědomit, jak ruští představitelé události v Kosovu a chování zemí NATO při řešení tohoto konfliktu vnímali. Důležité jsou především tři prvky. Prvním byla bezpříkladná demonstrace slabosti Ruska, na jehož názory se v podstatě nikdo pořádně neohlížel.⁴² Druhým byla ochota zemí NATO, a především Spojených států prosazovat své zájmy vojenskými prostředky, a to i navzdory porušení suverenity jiných států. Zatřetí pak to bylo vytváření takového mezinárodního uspořádání, které bylo v rozporu s ruskými zájmy, a to především v oblastech tzv. zvláštního zájmu. Závěr ze strany Ruska byl prostý, posílit natolik, aby příště jeho hlas nemohl být ignorován, podporovat politiku, jenž země NATO odradí od jednostranných akcí v oblastech ruského zájmu, vytvářet takové mezinárodní struktury, které posílí ruský vliv. Implementaci všech výše uvedených závěrů můžeme pozorovat v další důležité krizi na evropském kontinentu týkající se třetí vlny rozšíření Severoatlantické aliance.

3.3 Vypovězení ABM

---

⁴² Asmus D. Ronald: A little war that shook the world. New York. Palgrave Macmillan 2010, str. 94

Další událostí, která byla v rozporu s ruskými bezpečnostními i geopolitickými zájmy bylo vypovězení tzv. Anti-Ballistic Missile Treaty ze strany administrativy prezidenta Bushe.⁴³ Jednalo se o dohodu podepsanou v roce 1972 mezi Spojenými státy a Sovětským svazem o omezení systémů antibalistických raket použitých proti raketovým nukleárním zbraním.⁴⁴ Smlouva byla podepsána na neomezenou dobu. Vypovězení této smlouvy zvláště pak v souvislosti s budováním protiraketového štítu, který měl být namířen proti Íránu, ruská strana vnímala jako narušení stability, odstranění záruky, jež měla zamezit nezodpovědnému použití nukleárních zbraní.⁴⁵ V oblasti geopolitiky pak navýšila nerovnováhu ve prospěch NATO ve východní Evropě a narušila bezpečnost Ruské federace. Proti tomu ruská strana od počátku protestovala a po čase se rozhodla reagovat posílením svých vojenských kapacit,⁴⁶ které někteří autoři nazývají novými závody ve zbrojení podobné studené válce.⁴⁷

3.4 Události v blízkém příhraničí – barevné revoluce

Dalším fenoménem, který negativně poznamenal vztah Ruska k Západu byly tzv. barevné revoluce, které se udály v sousedních státech v období od roku 2003 do 2005. Jednalo se tzv. revoluci růží v Gruzii, oranžovou revoluci na Ukrajině a tulipánovou revoluci v Kyrgyzstánu.

První byla revoluce růží v Gruzii. Spouštěčem krize byly parlamentní volby 2. listopadu 2003. Dle exitpoolů měla vyhrát opozice v čele s Michaiilem Saakašvilim, vládní moc však za vítěze vyhlásila vládnoucí síly v čele s prezidentem Eduardem Ševarnadzem. Protesty nabíraly na síle až 22. listopadu vyvrcholily vtrhnutím protestujících přímo do parlamentní budovy. Ševarnadze musel uprchnout a žádat o

---

⁴³ "ABM Treaty Fact Sheet. Statement by the Press Secretary. Announcement of Withdrawal from the Abm Treaty.", The White House, president George W. Bush, 13.12.2001, <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/12/20011213-2.html>, (cit. 1.1.2001)

⁴⁴ "Treaty Between the United States of America and the Union of Soviet Socialist Republics on the Limitation of Anti-Ballistic Missile Systems", U.S. Department of state, oficiální stránky, <https://www.state.gov/t/isn/trty/16332.htm> (cit. 6.1.2019)

⁴⁵ „Presidential Address to the Federal Assembly“, President of Russia, oficiální stránky, <http://en.kremlin.ru/events/president/news/56957> (cit. 6.1.2019)

⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁷ „Russia's Nuclear Weapons Buildup Is Aimed at Beating U.S. Missile Defenses“, The National Interest, <https://nationalinterest.org/blog/the-buzz/russias-nuclear-weapons-buildup-aimed-beating-us-missile-24716> (cit. 6.1.2019)

pomoc Moskvu. Jednání mezi opozicí a prezidentem pomohl zprostředkovat ruský ministr zahraniční Igor Ivanov. Bez jednoznačné podpory ze strany Moskvy prezident Ševarndze záhy rezignoval. V předčasných prezidentských volbách 4. ledna 2004 zvítězil Michail Saakašvili. Již od počátku v prezidentském úřadě nebyl Saakašvili v Moskvě příliš oblíbený. Důvodem bylo zbavování se proruského vlivu na politiku a business, boj proti separatismu (vyhnal proruského lokálního vládcu Abašidzeho z Adžárie) a nakonec podpořil i oranžovou revoluci na Ukrajině.

Další barevná revoluce se udála na Ukrajině. Tato revoluce již na rozdíl od té gruzínské proběhla pod drobnohledem ruských politických elit, jelikož Ukrajina byla v mnoha ohledech pro Rusko velmi důležitou zemí, a to především díky své poloze, počtu obyvatel, průmyslu, ruské černomořské flotile umístěné na jejím území nebo dlouhým historickým vztahům. Úzká vazba mezi Ruskem a Ukrajinou se přenesla i do období po rozpadu Sovětského svazu a sám Vladimír Putin se v této oblasti osobně angažoval. Dle svých spolupracovníků říkával, že ohledně Ukrajiny „musíme něco podniknout, jinak ji ztratíme“.⁴⁸

Poprvé se výrazněji angažoval před prezidentskými volbami v roce 2004, kdy mělo dojít k předání moci z rukou prezidenta Kučmy do rukou tehdejšího premiéra Viktora Janukovyče. Putina administrativa se angažovala v předvolební kampani ve prospěch „jejich“ kandidáta Viktora Janukovyče. Nejprve Rusko zavedlo úlevy pro gastarbaitery z Ukrajiny, dále snížili ceny energií a zrušili DPH na energetické suroviny, které se vyvážely na Ukrajinu. Jednalo se o úlevu ve výši cca 800 mil dolarů.⁴⁹ Na Ukrajinu dorazili ruští agenti tajných služeb a političtí poradci, kteří nakonec stáli ve volebních štábech obou kandidátů, V. Janukovyče i V. Juščenka.

Do předvolební kampaně se rozhodl zapojit i sám prezident Putin. Dne 28.10, pouhé tři dny před volbami, se konala veřejná přehlídka k 60. výročí osvobození Kyjeva od nacismu. Při této příležitosti vystoupil ruský prezident na jedné tribuně s dosluhujícím ukrajinským prezidentem Leonidem Kučmou a prezidentským kandidátem Viktorem Janukovyčem. Pro to, že se jednalo o předvolební podporu V. Janukovyče svědčil i fakt, že oslavy byly posunuty o více než týden, neboť Kyjev byl osvobozen až 6. listopadu. V neposlední řadě pak V. Putin poskytl rozhovor třem

---

⁴⁸ Zygar, Michail: Všichni muži Kremlu. Stručná historie současného Ruska. Příbram. Pistorius a Olšanská 2016, str. 108

⁴⁹ Tamtéž, str. 114

ukrajinským televizním stanicím, kde nenechal nikoho na pochybách, kdo je jeho kandidátem.⁵⁰

Druhé kolo voleb proběhlo 21.11. a zvítězit v něm měl Viktor Janukovyč o cca 3 %. Juščenkovi příznivci se s tím však nehodlali smířit, již od 22. 11. začali demonstrovat na kyjevském náměstí, které později vešlo ve známost jako „Majdan“, kde požadovali prohlášení voleb za neplatné. Policie proti demonstrantům nezasáhla, místo toho se začalo vyjednávat. Do vyjednávání se vedle L. Kučmy, V. Janukovyče a V. Juščenka zapojili i představitelé ze zahraničí, polský prezident Alexander Kwasniewski, generální tajemník NATO Javier Solana předseda státní dumy Boris Gryzlov. Kučma poté odjel do Moskvy, aby prodiskutoval aktuální krizi s ruským prezidentem. Po jednání oba prezidenti vydali prohlášení, aby se druhé kolo voleb zrušilo a opakovalo se znovu. 8.12 ukrajinský parlament (Nejvyšší rada) přijal změnu ukrajinského volebního zákona, aby se zamezilo podvodům. Volba se 26. 12. 2013 opakovala. V této volbě Viktor Janukovyč prohrál.

S Janukovyčem nicméně prohrál i Vladimír Putin, který do zvolení svého kandidáta investoval spousty času, energie, peněz a patrně i prestiže. To způsobilo na ruské straně šok a pobouření. Nicméně tak jako u příležitosti tragédie v Beslanu před čtyřmi měsíci, i tady se našlo pro neúspěch stejné vysvětlení. Na vině nebylo zasahování Ruska do voleb v cizí zemi a dále různé chyby v rámci tohoto zasahování, nýbrž vnější nepřítel. A tím byl označen Západ.⁵¹

Tzv. oranžová revoluce a její nezvládnutí však měla ještě další rozměr. V Rusku se v nejvyšších patrech politiky začali obávat, co kdyby se něco podobného stalo v Rusku. Co kdyby se proti autoritativní zkorumpované vládě, tentokrát té ruské, postavili její vlastní občané. Ukrajinský scénář byl pro ruskou administrativu tím nejhorším strašákem. Z tohoto úhlu pohledu se z mezinárodní „přetahované“ o Ukrajinu dle významného poradce Kremlu Gleba Pavlovského stal i ruský vnitropolitický problém.⁵² A co se týče pohledu na Západ, coby viníka této krize, byl již jen krůček k tomu vidět jej jako skutečného nepřítele ohrožujícího přímo ruské politické vedení.

---

⁵⁰ Tamtéž, str. 115

⁵¹ Tamtéž, str. 121

⁵² Tamtéž, str. 134

Jako poslední z revolucí v tomto období byly tzv. Tulipánová revoluce v Kyrgyzstánu a povstání v Uzbekistánu. Povstání proti kyrgyzskému prezidentovi Askaru Akajevovi, které opět následovalo po problematických parlamentních volbách 27.3.2005, se již neobešlo bez násilností a bylo doprovázeno drancováním. Zatímco prezident Akajev byl svržen vinice z toho politické síly ze Západu,⁵³ prezident Uzbekistánu Karimov „revoluci“ přestál. Protesty, které započaly ve východní provincii Andižanu, byly násilně potlačeny. V očích Moskvy se tak Karimov stal prvním prezidentem, který porazil barevnou revoluci. Ochotně mu nabídli pomoc a po několika měsících podepsali smlouvu, která říkala, že pokud by došlo k podobnému ohrožení Karimova režimu, Rusové mu poskytnou vojenskou pomoc.⁵⁴

V této době již politici v Moskvě viděli barevné revoluce, ať již se udály v Gruzii, na Ukrajině, v Kyrgyzstánu nebo Uzbekistánu jako komplot pod patronátem západních států. A co více, komplot, v jehož rámci mělo být na řadě i Rusko. Od té doby se administrativa v Moskvě začala dívat na jakoukoliv podporu demokracie ze strany Západu v Rusku nebo blízkém příhraničí jako na nástroj prosazování zájmů Západu v této tradičně ruské sféře vlivu a později dokonce jako na nebezpečí, které samotnou ruskou administrativu ohrožovalo. Tento rozpor pak následně výrazně přispěl k vzájemné nedůvěře a zhoršení vztahů.

3.5 Rozšiřování NATO a válka s Gruzii

Po zhroucení komunistického bloku byla záhy rozpuštěna Smlouva o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci, zkráceně Varšavská smlouva. Konkurenční Severoatlantická aliance konec studené války přežila a po několika letech se dokonce začala rozšiřovat o státy, které původně byly členy Varšavské smlouvy. Nejprve v roce 1999 vstoupily do aliance Polsko, Česká republika a Maďarsko, v druhé vlně rozšíření po skončení studené války v roce 2004 to bylo dokonce 7 států

---

⁵³ “ U.S. Helped to Prepare the Way for Kyrgyzstan's Uprising“, Smith S. Craig, The New York Times, 30.3.2005, <https://www.nytimes.com/2005/03/30/world/asia/us-helped-to-prepare-the-way-for-kyrgyzstans-uprising.html> (cit. 9.1.2019)

⁵⁴ „Russia and Uzbekistan Sign "Treaty of Alliance Relations““, Bakshi Jyotshna, Institute for defence studies and analyses, 27.12.2005, https://idsa.in/idsastrategiccomments/RussiaandUzbekistanSignTreatyofAllianceRelations_ibakshi_271205 (cit. 8.1.2019)

včetně tří bývalých sovětských republik – Litvy, Lotyšska a Estonska. Rusko toto rozšiřování neslo s nelibostí.

O třetí vlně rozšíření se mělo rozhodovat na summitu NATO, který se konal od 2. do 4. dubna 2008 v Bukurešti. Jedním z probíraných bodů byl Membership Action Plan (MAP) pro Ukrajinu a Gruzii. Jednalo se o program, který měl připravovat jeho účastníky na členství v Severoatlantické alianci, o něž zvláště Gruzie již dlouho usilovala, a které do budoucna považovala za záruku své nezávislosti a bezpečnosti. Státy NATO byly v tomto ohledu nejprve rozdělené, některé v čele s Německem stály proti, USA a středo a východoevropské země byly pro přijetí. Výsledkem byl nakonec zvláštní kompromis, kdy se nepoužívalo označení MAP, nicméně v přijatém dokumentu obě země dostaly ještě konkrétnější příslib vstupu do NATO.⁵⁵ Toto rozhodnutí se Rusku zamlouvalo ještě méně než uznání nezávislosti Kosova. Cizí vojenská aliance a tím s největší pravděpodobností i cizí vojenské jednotky by se posunuly až ke hranicím Ruské federace. Ještě na závěr Bukurešťského summitu Vladimír Putin v oficiálním projevu⁵⁶ a tím více v soukromých rozhovorech⁵⁷ dával najevo, že další plánované rozšíření NATO bude mít následky.

Další a dozajista nejvýznamnější zahraničněpolitickou událostí na evropském kontinentu roku 2008, která následovala po bukurešťském summitu, byla válka v Gruzii. Tato válka mezi Ruskou federací a Gruzii trvala pouhých pět dní a skončila téměř naprostou porážkou Gruzie. Situace se začala eskalovat v autonomní republice Jižní Osetie, kde začala i samotná válka. Rusko využilo příležitosti, kterou samo aktivně pomáhalo vytvořit,⁵⁸ a na vojenské operace gruzínské armády v Jižní Osetii odpovědělo silou. Válka se rychle rozšířila i na území Abcházie, další gruzínské separatistické republiky, a i do samotné Gruzie. Vojenské operace trvaly

---

⁵⁵ „Bucharest Summit Declaration“, oficiální stránky NATO, 3.4.2014, článek 23, https://www.nato.int/cps/us/natohq/official_texts_8443.htm (cit. 1.2.2014)

⁵⁶ „Text of Putin’s speech at NATO Summit (Bucharest, April 2, 2008)“, Unian Information agency, 18.4.2008, <https://www.unian.info/world/111033-text-of-putins-speech-at-nato-summit-bucharest-april-2-2008.html> (cit. 22.1.2019)

⁵⁷ Putin měl v soukromých rozhovorech s ministryní Riceovou a ministrem obrany Gatesem varovat před vstupem Gruzie i Ukrajiny do NATO, in. Asmus D. Ronald: A little war that shook the world. New York. Palgrave Macmillan 2010, str. 127; také in. „Why the Ukraine Crisis Is the West’s Fault. The Liberal Delusions That Provoked Putin“, Mearsheimer John J., Foreign Affairs, September/October 2014, <https://www.foreignaffairs.com/articles/russia-fsu/2014-08-18/why-ukraine-crisis-west-s-fault> (30.9.2018)

⁵⁸ Dopodrobna tento process rozebírá R. Asmus ve své knize. Mezi aktivity Ruska v tomto smyslu řadí například vydávání ruských pasů obyvatelům Jižní Osetie, kteří však byli de jure občany Gruzie nebo rozsáhlou vojenskou aktivitou na územích Abcházie a Jižní Osetie, která měla daleko k práci mírových sborů.

od pozdních večerních hodin 7. do 12. srpna, kdy byl přijat dokument, vyhlašující příměří mezi bojujícími stranami. Toto příměří mělo spíše podobu kapitulace Saakašviliho režimu. Gruzie přišla o obě separatistické republiky, které (po vzoru Kosova) vyhlásily nezávislost. Rusko, Venezuela a Nikaragua pak (po vzoru států NATO) tuto nezávislost již 26. srpna uznaly. Vstup Gruzie do NATO byl odložen na neurčito.

Válka s Gruzii představovala asi nejhorší roztržku od konce studené války mezi Ruskem na straně jedné a Západem reprezentovaným EU a NATO na straně druhé. Ruská politická reprezentace dospěla k závěru, že Západ systematicky opomíjí jejich právoplatné zájmy, podniká vojenské a další mezinárodně-politické akce, jimiž zásadně mění geopolitickou mapu, aniž by se jeho představitelé jakkoliv zajímali o to, jaký je postoj Ruska. V neposlední řadě hrály roli bezpečnostní zájmy Ruské federace, která snahu o přijetí Gruzie a Ukrajiny do NATO, vnímala jako ohrožení své bezpečnosti. Rusko v případě války s Gruzii se rozhodlo bez ohledu na následky prosazovat své zájmy a své pojetí mezinárodních vztahů, zvláště pak jednalo-li se o jeho bezprostřední okolí.

Krátce po nástupu k moci prezident Putin začal konsolidovat politickou a ekonomickou moc. Aby toto mohl učinit, musel posílit moc ruských centrálních orgánů. Jelikož v Rusku na rozdíl od Západu nikdy nebyly vybudovány demokratické struktury, způsob myšlení a instituce, začal tak činit výrazně autokratickými kroky (potlačení svobody médií, centralizace ekonomické moci, potlačení opozice, neformální posílení prezidentského úřadu, jednostranná propagandistická interpretace a prezentace moci,⁵⁹ atd.) Tyto kroky vedly na jedné straně k posílení moci Ruska a jeho ekonomické konsolidaci, na druhé straně však k odcizení se Západu.

V průběhu zhruba deseti let, mezi roky 1999 a 2008, se pak na mezinárodní scéně stalo několik událostí, k nimž měly Západ a Rusko zásadně odlišné přístupy, které vycházely z jiného politického systému a kultury vládnoucích v jednotlivých zemích. Rusko svou roli v těchto událostech vnímalo tak, že je ten, který se snaží vyjít vstříc, neustále ustupuje a nic za to nedostává. Západ naopak neustále posunuje svou sféru vlivu do bývalých výsostných oblastí Ruska a prosazuje tam

---

⁵⁹ Pomerantsev, Peter: Nic není pravda a všechno je možné. Praha. Dokořán 2016

svou politiku.⁶⁰ Tato politika se kříží s ruskými zájmy a v některých případech její prosazování dokonce začíná ohrožovat vládnoucí vrstvu v samotném Rusku. Západ naopak zastával politiku šíření demokracie a žádné sféry zvláštního vlivu neuznával, prosazoval názor, že každý stát může sám rozhodnout o svém zahraničně-politickém směřování, což se projevilo v diskusích na bukurešťském summitu ohledně rozšiřování NATO⁶¹ nebo během jednání ohledně války s Gruzíí, kdy ruský ministr Lavrov žádal ministryni Riceovou o odstoupení gruzínského prezidenta Saakašviliho.⁶² Tento protichůdný postup dospěl do situace, kdy ruská administrativa získala pocit, že nemá kam ustupovat, a rozhodla se, ať už právem či neprávem, prosazovat své zájmy jakýmikoliv prostředky. Toto rozhodnutí Rusko uvedlo do praxe právě ve válce s Gruzíí v roce 2008 a poté v roce 2014 při anexi Krymu a ve válce na východní Ukrajině.

Jakým způsobem bude možné vyřešit nebo alespoň zmírnit vzniklou krizovou situaci? Byl tento střet nevyhnutelný nebo se mu dalo předejít? Na tyto otázky se pokusíme odpovědět v následujících dvou kapitolách.

---

⁶⁰ Zygar, Michail: Všichni muži Kremlu. Stručná historie současného Ruska. Příbram. Pistorius a Olšanská 2016, str. 136-7

⁶¹ Asmus D. Ronald: A little war that shook the world. New York. Palgrave Macmillan 2010, str. 132-34

⁶² Rice, Condoleeza: No higher honor: a memoir of my years in Washington. New York. Broadway Books 2011

4 Neutralita Finska a Rakouska jako inspirace pro řešení Ukrajinské otázky

Tzv. Ukrajinská krize je na jedné straně událostí, na níž se zobrazují zásadní rozdíly mezi Ruskem a Západem v pohledu na fungování mezinárodního společenství, ale zároveň se stala příčinou dalšího prohloubení krize ve vztazích mezi Ruskem a Západem, jedním z problémů, který vztahy mezi oběma stranami zablokoval na mrtvém bodě. Snaha podpořit další integraci Ukrajiny nebo jakéhokoliv jiného dalšího státu ze zemí bývalého Sovětského svazu do západních struktur (Evropská unie, NATO) by s největší pravděpodobností vedla k dalšímu zhoršení vztahů mezi Západem a Ruskem a k dalšímu lokálnímu ozbrojenému střetu, tak jak tomu bylo v Gruzii 2008 a na Ukrajině 2014. Řešení nebo alespoň odlehčení ukrajinské krize by naopak mohlo výrazně pomoci při řešení nebo alespoň uvolnění vztahů mezi Ruskem a Západem. Možnou inspirací pro řešení této krize by mohl posloužit příklad Finska nebo Rakouska, konkrétně jejich neutrální status, který sice nevyřešil napětí mezi západním a sovětským blokem za studené války, ale alespoň finská a rakouská otázka nesloužila jako důvod k eskalaci tohoto napětí a v neposlední řadě zaručila těmto dvěma zemím územní integritu a umožnila jim běžnou existenci suverénních států v mírovém soužití se svými sousedy. Cílem této kapitoly bude prozkoumat, zdali je příklad Rakouska a Finska z období studené války použitelný i pro Ukrajinu v první polovině 21. století, tedy v současnosti a nedaleké budoucnosti.

Abychom mohli provést takovouto analýzu, budeme si muset nejprve alespoň stručně přiblížit koncept neutrality, jeho vývoj a jeho možné varianty. Druhá a třetí část se bude věnovat podobě, podmínkám a kořenům finské a rakouské neutrality. Ve čtvrté části se zaměříme na některé obecnější aspekty, které podporují nebo naopak odporují tezi o vyhlášení neutrality jakožto řešení pro ukrajinskou krizi. Půjde nám o to, porovnat podobnosti a rozdíly mezi Rakouskem a Finskem na straně jedné (s vědomím, že i v příkladech Rakouska a Finska jsou odlišnosti) a Ukrajinou na straně druhé a popsat, jak tyto podobnosti a rozdíly podpoří nebo naopak stíží či dokonce vyvrací možnost řešení krize pomocí vyhlášení ukrajinské neutrality.

Pátá část bude věnována konkrétně dnešní situaci a rozebereme specifické přednosti a překážky a nedostatky, pokud by se Ukrajina v rámci své mezinárodní politiky rozhodla vydat směrem k neutrálnímu statusu. Uvedeme konkrétní argumenty pro a proti vyhlášení neutrality Ukrajinou. Na závěr pak navrhneme konkrétní podmínky, které by musely být splněny, aby neutralita jakožto řešení krize mohla být úspěšná v praxi.

4.1 Vymezení neutrality

Pokud chceme psát o neutralitě určitého státu, nejprve bychom si měli tento koncept vymežit. V případě neutrality se jedná o poměrně široký pojem a je velmi složité přesně definovat, co neutralitou je a co již nikoliv. Pojetí konceptu neutrality je více, a jelikož budeme porovnávat tři různé případy, v nichž byla nebo by měla být neutralita aplikována, je třeba se tomuto konceptu věnovat poněkud důkladněji.

Koncept neutrality v novověké Evropě se vyvíjel již od Vestfálského míru, v jehož rámci byla uznána nezávislost a neutralita Švýcarska. Další vývoj pak tento koncept prodělal v devatenáctém století, kdy několik evropských mocností neustále bojovalo o moc. Menší státy ve snaze vyhnout se těmto bojům na to reagovaly tak, že vyhlásily neutralitu, tedy že nestojí ani na jedné straně konfliktu.⁶³ Nicméně až do začátku 20. století nebyla neutralita nijak mezinárodně právně kodifikována.

Situace se změnila přijetím Haagské úmluvy z roku 1907. Tato úmluva ve dvou dokumentech stanovuje dva druhy neutrality (pozemní a námořní) během válečného stavu.⁶⁴ Tato konvence pak stanovuje základní pravidla a povinnosti pro neutrální státy. Neutrální stát se například nesmí aktivně účastnit boje, nesmí poskytnout své území ani jedné z válčících stran a ani je jinak podporovat. V neposlední řadě pak neutrální stát musí aktivně svou neutralitu bránit. Mezi obecná pravidla pak patřilo, že teritorium neutrálního státu je nedotknutelné, válčící strany by jej neměly využívat k přesunu vojáků, munice a dalších válečných dodávek. Neutrální

---

⁶³ „Včerejší recepty už neplatí“, Thürer Daniel, Hospodářské noviny rozhovor, 15.1.1999, <https://archiv.ihned.cz/c1-826195-vcerejsi-recepty-uz-neplati> (cit. 18.8.2018)

⁶⁴ Jedná se o Úmluvu o právech a povinnostech neutrálních států a osob v pozemní válce a o Úmluvu o právech a povinnostech neutrální v námořní válce, in. Potočný Miroslav, Ondřej Jan: Vybrané dokumenty ke studiu mezinárodního práva veřejného. Sv. V, Praha 1992. s. 171

stát se na oplátku musí chovat k oběma stranám stejně (např. při pomoci raněným, nemocným nebo válečným zajatcům).⁶⁵

Další vývoj pak přinesl vymezení různých typů neutrality a teoretici přišli s různými definicemi neutrality. Daniel Thüerer například uvádí, že neutralita zprvu byla chápána jako „...závazek nějakého státu neúčastnit se ozbrojených konfliktů, které vedou jiné státy.“⁶⁶ Jednalo se o velmi úzké pojetí neutrality. V podobném duchu se vyjádřil i americký politolog Charles Kegley. Ten neutralitu vymežil jako „...právní doktrínu, která státu poskytuje právo a povinnost zůstat neúčastněným protivníkem během války.“⁶⁷ Postupem času se však vytvořilo více pojetí neutrality.

První typ, tzv. prostou neutralitu jsme již popsali výše. Je zakotvena v Haagských konvencích a váže se k válečnému stavu. Neutrální stát se neúčastní ozbrojeného konfliktu a chová se vůči válčícím stranám stejně. Pokud jedné straně nabídne určité výhody, musí je nabídnout i té druhé. Pokud tyto výhody odmítne, musí je odmítnout i druhé z válčících stran. Základním právem neutrálního státu je pak nedotknutelnost jeho území.⁶⁸ Jedná se většinou o jednostranný akt, stát, který nechce být vtažen do konfliktu vyhláší neutralitu. Prostá neutralita spadá do institutu válečného práva.⁶⁹

Druhý druh neutrality je neutralita trvalá. Trvale neutrální stát se zavazuje k neúčasti na kterémkoliv budoucím ozbrojeném konfliktu. Takovýto stát do budoucna dobrovolně přijímá omezení v oblasti mezinárodní interakce. Trvalá neutralita vychází z vícestranné mezinárodní smlouvy. Trvale neutrální stát má v rámci takovéto smlouvy garantovanou politickou nezávislost a územní nedotknutelnost.⁷⁰ Ostatní státy mají v případě napadení trvale neutrálního státu povinnost tento stát bránit. Mezi povinnostmi trvale neutrálních států patří nevstupovat do vojenských aliancí a ani neuzavírat spojenecké smlouvy, které by je zavazovaly

---

⁶⁵ Jukl, Marek: Výsledky II. haagské mírové konference. *Mezinárodní humanitární právo* [online]. Červený kříž (cit. 20.1.2018), https://www.cervenykruz.eu/cz/mhp_vyroci/100Haag.pdf

⁶⁶ „Včerejší recepty už neplatí“, Thüerer Daniel, *Hospodářské noviny* 15.1.1999, <https://archiv.ihned.cz/c1-826195-vcerejsi-recepty-uz-neplati> (cit. 18.8.2018)

⁶⁷ Kegley Charles: *World Politics. Trend and Transformation*. Boston. Wadsworth Cengage Learning 2007. s. 532

⁶⁸ Potočný Miroslav; Ondřej Jan: *Mezinárodní právo veřejné - Zvláštní část. 4., doplněné a rozšířené vydání*. Praha: C.H.Beck, 2003. s. 427-428

⁶⁹ Šturma, Pavel eds.: *Smysl neutrality v dnešní době. Příklad Rakousko*. Sborník z konference. Praha, Vodnář 1998, s. 15

⁷⁰ Potočný Miroslav; Ondřej Jan: *Mezinárodní právo veřejné - Zvláštní část. 4., doplněné a rozšířené vydání*. Praha: C.H.Beck 2003. s. 429-430

k použití vojenské síly v případě ozbrojených konfliktů, neposkytovat své území pro zakládání vojenských základen jiných států a neuzavírat mezinárodní dohody, které by hrozily vtáhnout trvale neutrální státy do budoucích konfliktů.⁷¹

Trvalá neutralita je kodifikována v Haagských úmluvách z roku 1907, v člancích V. (Úmluva o právech a povinnostech neutrálních států a osob v pozemní válce) a XIII. (Úmluva o právech a povinnostech neutrálních států v námořní válce). Tyto úmluvy požadují po neutrálních státech dvě povinnosti – neúčast a nestrannost.⁷²

Posledním základním druhem neutrality je neutralita de facto. Jedná se o konkrétním státem jednostranně vyhlášenou a praktikovanou trvalou neutralitu, která ale není nijak mezinárodně právně kodifikována. Takovouto neutralitu praktikují například Švédsko nebo Malta.⁷³

4.2 Podoba rakouské neutrality

Neutrální status Rakouska se rodil postupně po druhé světové válce. Zprvu neutralita a samostatnost tohoto státu nebyla ničím samozřejmým. Tak, jak v představách západních spojenců na straně jedné a SSSR na straně druhé narůstaly odlišnosti v pohledech na správu poválečného Rakouska, a jak narůstal rozpor mezi vznikajícím východním a západním blokem, zvětšovala se i reálná možnost, že Rakousko skončí rozdělené tak jako Německo. Hlavní rozpory panovaly ohledně politického směřování země, reparací, dohody o dodávkách ropy mezi SSSR a Rakouskem, ohledně měny ale i v dalších oblastech.⁷⁴ Po listopadových volbách v roce 1945, v nichž naprosto propadli komunisté, získali pouhých 5,4 % hlasů⁷⁵, odpadla první překážka ohledně suverénního a demokratického politického směřování země. Komunistická budoucnost tak jako tomu bylo v okolních státech

---

⁷¹ Tamtéž, s. 430

⁷² Potočný Miroslav, Ondřej Jan: Vybrané dokumenty ke studiu mezinárodního práva veřejného. Sv. V, Praha 1992. s. 171

⁷³ Šturma, Pavel eds.: Smysl neutrality v dnešní době. Příklad Rakousko. Sborník z konference. Praha, Vodnář 1998, s. 15

⁷⁴ Bischof Günter: Rakousko v první studené válce 1945-1955. Praha. Academia 2017, s. 97; 28

⁷⁵ Tamtéž, s. 145

(Maďarsko, Československo) byla v Rakousku nepravděpodobná. Ostatní však přetrvávaly a řešení „rakouské otázky“ uvízlo na mrtvém bodě.

Situace se začala měnit s nástupem Chruščova po Stalinově smrti. Nicméně ani tehdy vývoj nebyl bezproblémový. Nedůvěra mezi jednotlivými bloky již dosáhla takové úrovně, že Američané vnímali snahy o neutralitu jako nástroj sovětů, jak posílit svůj vliv v Rakousku. Nakonec o ustanovení rozhodly především dvě věci. Zaprvé to byla snaha rakouské vlády o to, aby Rakousko bylo považováno nikoliv za spojence nacistického Německa, nýbrž za jeho první oběť, a aby bylo opět uznáno standardním suverénním státem. Zadruhé v souvislosti se znovuvyzbrojováním Německa bylo jisté, že se jeho západní část začlení do západních bezpečnostních struktur a Sověti nechtěli, aby se to samé stalo se spojeneckými okupačními zónami na západě Rakouska.⁷⁶

Tyto záležitosti byly předmětem jednání v Moskvě od 11. do 15. dubna 1955. Tato jednání byla svázána nejen s rakouskou suverenitou a neutralitou, ale také s podmínkami reparací a finančním vyrovnáním vůči SSSR. Výsledkem těchto jednání bylo podepsání tzv. Rakouské státní smlouvy dne 15. května 1955 ve Vídni, v níž se Rakousko zavázalo vyhlásit neutralitu. Krátce nato byl přijat ústavní zákon o „trvalé neutralitě“ Rakouska. Jednalo se o neutralitu ozbrojenou a vynucenou. Obě strany – SSSR i Západ nakonec dospěly k závěru, že rozdělením Rakouska by více ztratily, než získaly a neutralita této země je pro obě strany dobrým kompromisem.

Rakousko pak svou neutralitu důsledně dodržovalo. Je faktem, že se stalo člene Evropské zóny volného obchodu, nicméně důvodem bylo to, že se jednalo o ekonomickou organizaci. Na rozdíl od ESVO, Rakousko se v průběhu celé studené války nepokusilo vstoupit do Evropských společenství, neboť ty postupně přestaly představovat pouze ekonomická společenství, ale stala se z nich i společenství politická. Přihlášku do ES si Rakousko podalo až s koncem studené války v roce 1989. Nikdy se nepokusilo vstoupit do NATO.

4.3 Podoba finské neutrality

---

⁷⁶ Tamtéž, s. 277; 286

Finská neutralita má starší kořeny, po celou dobu moderní historie byla finská území pod vlivem svých silnějších sousedů, na západě se jednalo o Švédsko, později během druhé světové války do tohoto prostoru šířilo svůj vliv Německo, na východě to bylo Rusko. Situace se změnila ke konci a po první světové válce. Ne že by se Finsko zcela vymanilo z vlivu svého mocného souseda, ale dostalo šanci na nezávislost. Byla vyhlášena dne 4. 12. 1917. Byla uznána bolševickou vládou v Petrohradě, Francií, Norskem, Švédskem a Dánskem, USA a Velká Británie váhaly. Finská nezávislost byla stvrzena mezinárodní smlouvou se sovětským Ruskem, která byla podepsána dne 14.10.1920 v Tartu, a v níž byly uznány hranice mezi oběma státy.

Fakt, že nezávislost Finska vznikala na pozadí konfliktu mezi Ruskem na straně jedné a Německem na straně druhé, kdy vojáci obou těchto zemí bojovali de facto proti sobě na území Finska, velmi významně do budoucna určoval podobu neutrality tohoto státu, tedy státu „na pomezí“. Události z let 1917–1920 byly jen jednou z kapitol tohoto příběhu.

Finská neutralita byla potvrzena Smlouvou o nenapadání se Sovětským svazem z roku 1932. Neutralita státu zde byla nástrojem, jak se nenechat zatáhnout do konfliktu mezi velmocemi, konfliktu mezi Německem a Sovětským svazem. To se však ne zcela zdařilo, finské usilování o neutralitu jej nechránilo od agrese ze strany Sovětského svazu v roce 1939. Tato válka vešla ve známost jako zimní válka 1939/40. Její příčinou byly územní požadavky, které vznesl vůči Finsku sovětský diktátor Stalin, a které měly posílit obranyschopnost Sovětského svazu před již dříve zmíněným Německem.⁷⁷ Finsko tuto válku i přes statečný boj prohrálo, nicméně v následujících letech se situace měnila dle situace na bojištích druhé světové války.

Neutralita Finska za studené války

Stalin na počátku roku 1948 vyzval Finsko, aby po vzoru Maďarska a Rumunska podepsalo se Sovětským svazem Smlouvu o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci. Finům se podařilo prosadit, že tato smlouva obsahovala jiná ustanovení ve vojenské oblasti, než jak tomu bylo u výše zmíněných

---

⁷⁷ Budil, T. Ivo: Dějiny Skandinávie. Praha. Triton - Metropolitan University Prague Press 2017, str. 404

východoevropských států.⁷⁸ Článek 1 smlouvy odkazuje na spolupráci mezi Finskem a Sovětským svazem, pokud by se Německo nebo nějaké další státy ve spojení s ním pokusily napadnout Finsko nebo Sovětský svaz z finského teritoria. Nicméně následující článek 2 smlouvy vyžaduje jednání, které musí předcházet vojenské spolupráci. Klíčovým byl tedy fakt, že sovětská pomoc nebyla automatická, nýbrž musela být konzultována s finskou vládou.⁷⁹ Díky takto formulované smlouvě si Finsko uhájilo svou suverenitu a nestalo se sovětským satelitem. Naopak, tato smlouva se stala jedním z klíčových kroků, které pomohly uhájit neutralitu Finska po celou dobu studené války.

Po druhé světové válce si Finsko na rozdíl od východoevropských států uchovalo značnou míru autonomie a svobody. Jelikož si finská reprezentace dobře uvědomovala, že tento stav nemusí být trvalý, snažila se sovětské vedení nijak neprovokovat a svůj neutrální postoj striktně dodržovali po téměř celou dobu studené války. V praxi to znamenalo, že se nepokoušeli nejen o vstup do NATO, tedy vojensko-obranné aliance, ale nesnažili se ani o hlubší integraci v rámci Evropského hospodářského společenství.

Zásadní otázkou zůstává, proč byli Stalin a po něm další komunističtí vůdci vůči Finsku tak zdrženliví. Finsko se stalo (s výjimkou Rakouska) jedinou zemí, na jejíž území vstoupila rudá armáda, a která si zachovala demokratický systém. Důvodů mohlo být hned několik. Zaprvé, geopolitická situace se oproti roku 1939 změnila. Německo již nebylo hrozbou, bylo rozdělené a jeho východní část byla okupována Sovětským svazem, Estonsko, Litva a Lotyšsko byly přímo součástí Sovětského svazu. Stalin tak ovládal pobřeží Baltského moře od Vyborgu po Lübeck. Hrozba, že by Finsko bylo využito jako nástupní prostor k útoku na Sovětský svaz, byla minimální. Zadruhé, strategická poloha Finska ani průmyslová výroba na rozdíl od nedávno obsazeného Československa nebyla natolik významná, aby Stalin kvůli Finsku začal nějaký významnější konflikt.⁸⁰ Zatřetí, sovětské velení patrně mělo v živé paměti velmi těžkou zimní válku proti Finsku z let 1939/1940, v níž finský národ, ač oproti Sovětskému svazu mnohonásobně menší, prokázal skutečně velké odhodlání. Stalin tedy patrně hned po skončení druhé světové války nechtěl vstoupit

---

⁷⁸ Jutikkala, Eino: Dějiny Finska. Praha. Nakladatelství Lidové noviny 2001, str. 264

⁷⁹ „The Cold War and the Treaty of 1948”, in. Country Studies/Area Handbook Series, Federal Research Division of the Library of Congress, <http://countrystudies.us/finland/24.htm> (cit. 20.1.2018)

⁸⁰ Budil, T. Ivo: Dějiny Skandinávie. Praha. Triton - Metropolitan University Prague Press 2017, str. 446

do nové, kterou by sice vyhrál, ale která by byla pro právě vznikající socialistický tábor nepřijemná a tehdejší, i potenciální, sympatizanty komunismu odrazující. Fakt, že Finsko zůstalo neutrálním státem a nevstoupí do žádné vojenské aliance, byl v dané chvíli pro Stalina dostačující.

Vyhlášení neutrality a praktikování této politiky mělo nicméně pro Finsko zásadní konsekvence. Finská verze neutrální politiky, též nazývaná „finlandizací“ v praxi znamenala, že Finsko nesmělo oponovat žádné důležité iniciativě sovětské zahraniční politiky, nesmělo se pustit do žádných mezinárodních závazků bez sovětského svolení, Finsko smělo mít armádu, ale jen v mezích, které určoval Sovětský svaz. Ve vládě mohly být jen ty strany, které schválila Moskva a podobné to bylo i s prezidentem a premiérem.⁸¹ V praxi se tato politika projevila například událostí nazývanou „noční mrazy“, kdy bylo na sovětský nátlak zrušeno jmenování Karla Augusta Fagerholma za předsedu vlády.⁸² Dalším následkem neutrální politiky Finska byla (auto)cenzura, která byly i kodifikována v trestním zákonu, kdy příslušný paragraf stanovoval sankci až dva roky odnětí svobody za urážku cizího státu ať už psanou nebo obrazovou formou.⁸³

Finská forma neutrality byla hojně diskutována a také kritizována. Historik George Maude napsal:

„Finlandizace je zcela specifický vztah dvou zemí, z nichž ta menší se za každou cenu snaží zůstat vně mocenského bloku té větší. Aby však uspěla, musí se zároveň distancovat od mocenského bloku protistrany, takže neustále balancuje mezi dvěma zcela rozdílnými světy, což se snaží maskovat konstantním poukazováním na vlastní neutralitu. Reálně však hrozí nebezpečí jen z jedné strany, proto musí být vztah k oběma mocenským blokům asymetrický, a proklamovaná neutralita je jen iluzí.“⁸⁴

Zvláště fakt balancování menšího státu mezi dvěma světy, kdy jeden představuje pro menší stát hrozbu, je pro dnešní Ukrajinu aktuální.

---

⁸¹ „Finlandizace. Kam vede třetí cesta“, Skálová Barbora, *Studia Territoria*, Vol 12, No 1 (2012), str. 18, <http://stuter.fsv.cuni.cz/index.php/stuter/article/view/514/465> (cit. 30.6.2018)

⁸² Tamtéž, str. 20

⁸³ Tamtéž, str. 23

⁸⁴ George Maude, „Has Finland Been Finlandized?“, in *Soviet Foreign Policy Toward Western Europe*, eds. George Ginsburgs and Alvin Z. Rubinstein, New York: Praeger, 1978, str. 43-44.

Finlandizace měla své otevřené obhájce, k nimž patřil dlouholetý prezident Finska Kekkonen byla považována za něco, co funguje a pro to je to dobré, za výsledek celosvětové détente, a v neposlední řadě byla prezentována jako chytré lavírování mezi západem a východním blokem, díky němuž si Finsko udrželo svobodu.⁸⁵

Inspirativní by politika finlandizace pro dnešní Ukrajinu mohla být právě v tom, že se tehdejší Finsko a dnešní Ukrajina nachází ve velmi podobné situaci a musí tudíž řešit podobný problém, a to je lavírování mezi dvěma světy, mezi Západem a Ruskem. Otázkou však zůstává, jak by se toto dařilo v rozdělené Ukrajině a jakým dalším specifickým překážkám by musela čelit. Nad tím, jak by šla „finlandizace“ naplňovat v praxi v dnešní Ukrajině se zamyslíme v páté kapitole.

4.4 Aspekty ovlivňující vyhlášení neutrality jakožto řešení krize a jejich srovnání u Rakouska/Finska a Ukrajiny

Pokud se chceme inspirovat pro řešení ukrajinské krize jinými případy, v tomto případě rakouskou a finskou neutralitou, tak abychom posoudili použitelnost daných příkladů, musíme porovnat jejich stejné či alespoň podobné a na druhou stranu rozdílné stránky aspektů, které jsou pro dané řešení relevantní. Daným aspektem zde může být například geopolitická situace v době kdy Finsko a Rakousko vyhlásilo neutralitu ve srovnání s dnešní geopolitickou situací. Cílem následující podkapitoly tedy bude analyzovat relevantní aspekty a porovnat, jaké měly implikace pro vyhlášení neutrality coby řešení situace, v níž se Rakousko a Finsko nacházelo po druhé světové válce a jak by tyto aspekty ovlivňovaly možnost řešení ukrajinské krize vyhlášením neutrality Ukrajinou. Pro jednoduchost si je rozdělíme na mezinárodně-politické a vnitropolitické.

4.4.1 Mezinárodně-politické aspekty

---

⁸⁵ „Finlandizace. Kam vede třetí cesta“, Skálová Barbora, *Studia Territoria*, Vol 12, No 1 (2012), str. 16-17, <http://stuter.fsv.cuni.cz/index.php/stuter/article/view/514/465> (cit. 30.6.2018)

Bipolární rozdělení v Evropě

Prvním aspektem je zásadní podobnost celkové mezinárodně-politické situace, v níž se nachází evropské kontinent. Jedná se o stav napětí mezi dvěma soupeřícími stranami, které se řídí rozdílnou politickou ideologií, a jejichž přístup k mezinárodnímu uspořádání v Evropě se také zásadně liší. Na pomezí těchto dvou stran se pak ocitly státy, na něž si „činí nárok“ oba znesvářené bloky nebo alespoň jeden z nich, který určitým státům brání vymanit se z jeho vlivu. Ukrajina dnes, stejně tak jako Rakousko a Finsko po druhé světové válce, se vyskytuje na pomezí těchto dvou znesvářených stran, které jsou dnes reprezentovány na jedné straně Ruskem, které se snaží integrovat i další státy bývalého Sovětského svazu v Euroasijské unii a v Organizaci smlouvy o kolektivní bezpečnosti, a na straně druhé Evropskou unií a vojenskou aliancí NATO.

Bezpečnost

Další oblastí, u níž bychom našli výrazné podobnosti, a která je často skloňována v médiích jak politiky (především těmi ruskými) tak bezpečnostními analytiky nebo experty na mezinárodní vztahy, je otázka bezpečnosti. Politické vedení v Moskvě opět hledá bezpečnostní záruky.⁸⁶

Historická situace v případě Rakouska byla specifická, bylo krátce po druhé světové válce a cca 1/3 území byla sice obsazena sovětskými vojsky, nicméně zbylé 2/3 byly pod kontrolou spojeneckých armád Velké Británie, Francie a USA a Moskva si nepřála, aby tato vojska v Rakousku zůstala nebo aby se okupační zóny západních mocností v Rakousku dokonce po vzoru Západního Německa integrovaly do západních bezpečnostních struktur – NATO. Stačilo tedy uspokojit bezpečnostní požadavky Sovětského svazu a ten už pak nepotřeboval klást další nároky na přímou kontrolu Rakouska. Rakousko, které by totiž bylo jakožto poražený stát a subjekt sfér vlivu rozděleno podle vzoru Německa, by představovalo pro Východní blok větší nebezpečí (armády západního bloku by se posunuly výrazně více na východ) než neutrální Rakousko. Navíc mezi Rakouskem a Ruskem bylo v případě ozbrojeného

---

⁸⁶ „The Ukraine crisis is not what it seems“, Robert Wade, LSE Research Online, duben 2015. str. 1 (cit. 20.6.2018)

konfliktu dostatečně velké nárazníkové pásmo tvořené socialistickými satelity a některými svazovými republikami.

Podobná situace byla i ve Finsku. I v tomto případě si po traumatických zkušenostech druhé světové války museli být v Moskvě jistí, že „západní blok“ nepoužije území Finska jako nástupní prostor k jakémukoliv ohrožení Sovětského svazu. Proto stačila pouhá neutralita Finska. Navíc okolní oblasti měl již Stalin pod svou kontrolou, kontroloval pobaltské státy, Polsko a NDR a s nimi také velkou část pobřeží Baltského moře. Stejně jako v případě Rakouska tedy neutralita Finska jakožto cizího státu na hranici sfér vlivu byla po splnění bezpečnostních záruk pro Moskvu dostačujícím řešením.

Také v současné době je notně diskutována otázka bezpečnosti. Tuto otázku vznáší především ruská administrativa, která zásadně nesouhlasí s tím, aby se na jejích hranicích nacházely armády cizích vojenských aliancí, míněno NATO. Vyhlášení neutrality by tedy mohlo být řešením a stejně tak jako před sedmdesáti lety uspokojit bezpečnostní potřeby Moskvy.

Na rozdíl od Rakouska, je situace Ukrajiny odlišná. Ukrajina zabíhá daleko na východ a z hranic Ukrajiny s Ruskem je to do Moskvy pouze něco málo více než 500 kilometrů. Na rozdíl od situace, v níž byla dostatečnou zárukou finská neutralita, v současnosti je Ukrajina a celá východní Evropa od Estonska přes Polsko až po Rumunsko součástí NATO. V této situaci neutralita již nemusí být pro ruské bezpečnostní zájmy dostatečnou zárukou.

V této souvislosti také nelze opomíjet vojenský potenciál Ukrajiny. Ukrajinská armáda se v roce 2014 skládala ze tří složek: Pozemních sil (73 300 vojáků), Leteckých sil (46 000 vojáků) a Námořnictva (15 000 vojáků). Mimo ukrajinské ministerstvo obrany tvoří Ozbrojené síly Ukrajiny rovněž vojáci ministerstva vnitra (33 300 osob), pohraniční stráž (50 000 osob) a civilní ochrana (10 218 osob). Celkem tedy můžeme hovořit od více než 200 tisících osob. Pozemní síly disponují s 2281 tanky T-64, 1302 tanky T-72 (v rezervě), letectvo disponuje se stíhačkami SU 24 a Mig 29 a další výzbrojí. Významný je také vojenský průmysl Ukrajiny. Při rozpadu představoval 30 % vojenského průmyslu Sovětského svazu. Na

Ukrajíně se vyrábí především tanky T-84 a letadla Antonov.⁸⁷ Ukrajinská armáda sice vyžaduje značné investice, nicméně její začlenění do armád aliance NATO a modernizace, jež by byla se vstupem do aliance bezpochyby vyžadována, by dramaticky změnilo poměr sil na východní hranici Ruské federace, což Moskva rozhodně nechce připustit. Nedá se tedy v žádném případě vyloučit, že by Rusko nebylo neustále motivováno získat na Ukrajině co největší vliv a dostat tak pod svou kontrolu mnohem větší nárazníkové pásmo.⁸⁸

„Blížkost“

Další je otázka „blížnosti“ daných států pro Rusko. Rakousko po druhé světové válce bylo pro Rusko cizí stát, v němž se hovořilo cizím jazykem a nežilo v něm ani kulturně ani etnicky spřízněné obyvatelstvo. Rakousko nikdy nemělo s Ruskem společnou historii, tyto dva státy nikdy nebyly součástí většího územního celku nebo soustátí, dokonce neměly ani společnou hranici. V neposlední řadě pak Rakušané byli převážně katolíci, zatímco Rusko bylo pravoslavné.

Finsko na tom bylo poněkud odlišně. Má s Ruskem společnou hranici a od roku 1809 do konce první světové války, kdy v roce 1917 získalo samostatnost bylo součástí carského Ruska. Nicméně, i v případě Finska se jedná o etnicky, jazykově a kulturně odlišný národ, národ, který byl sice dočasně (na více než 100 let) zahrnut do ruské říše, nicméně zásadnější význam toto spojení pro sebepojetí Rusů nebo dokonce ruskou identitu nemělo. Co se týče vyznání bylo téměř 100 % Finů příslušníky luteránské evangelické církve.

Situace Ukrajiny je v tomto ohledu značně odlišná. Ukrajina je Rusku podstatně bližší, a to jak geograficky, tak kulturně. Ukrajinci jsou Rusům výrazně bližší než Finové nebo Rakušané, jedná se o slovanský národ. Jazyk, ukrajinština, je blízký ruštině, tedy pokud je ruskou stranou jakožto svébytný jazyk vůbec uznán. Ruština je pak na Ukrajině hojně používána, a to nejen etnickými Rusy ale i dalšími

---

⁸⁷ Ozbrojené síly Ukrajiny, Jan Grohmann. Armádní noviny, 25.2.2015, <http://www.armadninoviny.cz/ozbrojene-sily-ukrajiny.html>, (cit 10.11.2018)

⁸⁸ Friedman George: Ohrožená Evropa. Rodící se krize. Praha. Nakladatelství Tomáš Krsek 2015, s. 172-3; Důležitost blízkého příhraničí ruská administrativa výslovně zmiňuje ve své vojenské doktríně, in „The Military Doctrine of Russian Federation“, press releases 29.6.2015, The Embassy of the Russian Federation to the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland. Section II. c-d. (cit. 30.11.2017)

etniky včetně Ukrajinců. Takto funguje jako nositel ruské kultury. Také historie těchto dvou států je úzce provázána. Počínaje křtem knížete Vladimíra, který se měl dle oficiálních legend udát ve městě Chersonésu na Krymu, přes první stát v rusko-ukrajinském prostoru Kyjevskou Rus,⁸⁹ za jejíž nástupce se oba dnešní státy, Rusko i Ukrajina, považují.⁹⁰ Prolínání ruské a ukrajinské historie pak dále pokračuje i v následujících stoletích, významným bodem je Perejaslavská dohoda z roku 1654, jenž měla dle oficiální verze ruské historiografie sjednotit ruská a ukrajinská území na levém břehu Dněpru.⁹¹ Od konce první světové války pak Ukrajina byla spolu s Ruskem součástí jednoho státu, Sovětském svazu.

Ruská strana vnímá Ukrajinu jakožto společný „ruský prostor“,⁹² a to nejen geograficky, ale především jazykově, nábožensky a kulturně. Geografické hranice států se mění, ale tento společný prostor přetrvává. V neposlední řadě pak nesmíme zapomínat na fakt, že na Ukrajině žije velká menšina ruského obyvatelstva, jedná se o největší ze všech zahraničních diaspor, více než 8,3 milionu lidí.⁹³ Ruská historie je úzce spojena s oblastmi, na nichž se dnes nachází stát Ukrajina, a proto bude oddělení těchto dvou státních celků a respektování ukrajinské suverenity, byť by se tak dělo v rámci ukrajinské neutrality, velmi složité.⁹⁴

Integrační procesy pod vedením Moskvy - Euroasijská unie

Dalším zásadním rozdílem je důležitost Ukrajiny pro projekt euroasijské integrace. Tato snaha vznikla jako konkurenční projekt k integraci v rámci Evropské unie. Euroasijská unie by měla od vedením Ruska primárně zahrnovat oblast bývalého Sovětského svazu. Ukrajina je pro tento projekt zvláště důležitá, a to hned z několika důvodů. Má významnou strategickou polohu mezi Ruskem a Evropou s přístupem k Černému moři, vedou přes ni do Evropy významná infrastruktura –

⁸⁹ Rychlík Jan; Zilynskyj Bohdan; Magocsi Paul R: Dějiny Ukrajiny. Praha. Nakladatelství Lidové noviny 2015, s. 23

⁹⁰ Syruček Milan: Rusko-ukrajinské vztahy. Mýty a skutečnost. Praha. Grada 2015, s. 14

⁹¹ Rychlík Jan; Zilynskyj Bohdan; Magocsi Paul R: Dějiny Ukrajiny. Praha. Nakladatelství Lidové noviny 2015, s. 122

⁹² Šír Jan: Ruská agrese proti Ukrajině. Praha. Nakladatelství Karolinum 2017, s. 83-84

⁹³ „About number and composition population of UKRAINE by data All-Ukrainian population census'2001 data“, State Statistics Committee of Ukraine, <http://2001.ukrcensus.gov.ua/eng/results/general/nationality/> (citováno 17.4.2018)

⁹⁴ Dějiny Kyjevského státu jakožto součást ruských dějin jsou takto interpretovány většinou významných ruských historiků od Vasilije Tatiščeva, přes Nikolaje Karamzina až po Nikolaje Solovjeva. Více in Rychlík Jan; Zilynskyj Bohdan; Magocsi Paul R: Dějiny Ukrajiny. Praha. Nakladatelství Lidové noviny 2015, str. 8

silniční, železniční, ropovody a plynovody. Zadrhé se jedná o zemi s velkým lidským potenciálem, Ukrajina je se svými více než 42 miliony obyvatel⁹⁵ po Rusku druhou nejlidnatější zemí bývalého Sovětského svazu. To dále představuje významný trh. V souvislosti s obyvatelstvem je také důležitý fakt, že se jedná o slovanský národ, který by posílil evropskou složku Unie. V neposlední řadě pak je to zemědělský potenciál, Ukrajina má největší rozlohu orné půdy a nejširší vrstvu černozemě v Evropě, a potenciál průmyslový.⁹⁶ Stručně řečeno, neúčast Ukrajiny v Euroasijské unii by tento projekt velmi oslabovala, pokud by tím vůbec neztratil smysl.⁹⁷

Na rozdíl od Ukrajiny ani Finsko ani Rakousko takto významnou roli pro ekonomické fungování RVHP v době studené války nepředstavovaly. Pro ni byly postradatelné, zdá se, že Ukrajina pro Euroasijskou unii nikoliv.

Ideologie

Po skončení druhé světové války se na evropském kontinentu započalo soupeření komunismu a demokracie, dvou neslučitelných ideologií. Situaci, že se Finsko ani Rakousko nestalo součástí východního komunistického bloku přispěla nízká podpora prosovětské a prokomunistické politiky způsobená nedávnou negativní zkušeností se Sovětským svazem a jeho politikou. Ve Finsku to byla agrese Sovětského svazu – zimní válka 1939/40 v Rakousku pak osvobození sovětskou armádou, která se na dobytém rakouském území chovala velmi brutálně.⁹⁸ Tomu pak odpovídal nízký výsledek komunistů v rakouských volbách. Komunistickou stranu Rakouska v parlamentních volbách 1945 volilo pouze 5,42%, v roce 1949 5,08 %, 1953 5,28 % voličů⁹⁹ a velmi ostražitý postoj finské vlády vůči komunistům ve Finsku. To mělo za následek nedostatek ideologické platformy, která podporovala úzké spojení se Sovětským svazem.

---

⁹⁵ Dle posledního sčítání obyvatel z roku 2001, byl počet obyvatel Ukrajiny 48,5mil. Počet obyvatel z roku 2017 je pouze kvalifikovaný odhad, který provedl ukrajinský statistický úřad. Dle tohoto odhadu je počet obyvatel bez anektovaného Krymu 42,3 milionu, více viz „Чисельність населення (за оцінкою) на 1 листопада 2017 року та середня чисельність у січні-жовтні 2017 року“, Держстат України, 21.12.2017, http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/ds/kn/kn_u/kn1017_u.html (citováno 17.4.2018)

⁹⁶ Syruček Milan: Rusko-ukrajinské vztahy. Mýty a skutečnost. Praha. Grada 2015, s. 195

⁹⁷ Friedman George: Ohrožená Evropa. Rodící se krize. Praha. Nakladatelství Tomáš Krsek 2015, s. 172-3

⁹⁸ Bischof Günter: Rakousko v první studené válce 1945-1955. Praha. Academia 2017

⁹⁹ Federal Elections in Austria - Elections to the Nationalrat (National Council), in Election Resources on the Internet, <http://www.electionresources.org/at/> (cit. 16.11.2018)

Situace v dnešní Ukrajině je samozřejmě odlišná. Komunistická ideologie, zvláště pak jakožto nástroj prosazování zájmů v mezinárodních vztazích, je již pasé. Nicméně určitá podobnost zde je. Stejně tak jako komunisté na straně jedné tíhli k Moskvě a demokratické strany na straně druhé tíhly k Západu, tak i dnes určité politické síly tíhnou spíše ke spojení s Moskvou, zatímco jiné tíhnou ke spojení a integraci se Západem, v tomto případě s Evropskou unií a NATO. Přeshraničním pojítkem zde není internacionální ideologie komunismu ale jazyková a kulturní spřízněnost na straně jedné¹⁰⁰ a hodnoty Evropské unie, jako je vláda práva, nezávislá soudní moc, demokracie atd. na straně druhé. K úzké spolupráci s Ruskem směřuje především Strana regionů, zatímco integraci s Evropskou unií prosazují strana Otčina Julie Tymošenkové a Blok Petra Porošenka současného prezidenta Petra Porošenka.

Výše uvedené podobnost a rozdíly mezi situací, v níž se nacházelo Rakousko a Finsko v období po druhé světové válce a situací, v níž se dnes nachází Ukrajina, bude potřeba brát v potaz při formulaci koncepce, která by buď přijala vyhlášení neutrality jako součást řešení ukrajinské krize nebo je odmítla.

4.4.2 Vnitropolitické aspekty

Nesourodost ukrajinského státu

Dalším rozdílem, který patrně bude bránit aplikaci rakouského a finského příkladu pro Ukrajinu, je její velikost, nesourodost a nejednotnost v základním fungování a směřování státu. Obě země, Rakousko i Finsko byly po druhé světové válce etnicky, jazykově a kulturně velmi homogenní celky. Obyvatelstvo Finska představovali především etničtí Finové, ruská minorita byla velmi malá, jednalo se o evangelické luterány 98,1 %¹⁰¹ a sdíleli společnou historii a také étos uchovat si svou suverenitu a identitu vůči silnějším sousedům jak na západě (Švédsko, Německo) tak na východě (Rusko). Rakousko po rozpadu Habsburské monarchie bylo sice novým státním útvarem, nicméně rakouské země měly dlouhou společnou historii a po

¹⁰⁰ Šír Jan: Ruská agrese proti Ukrajině. Praha. Nakladatelství Karolinum 2017, str. 85

¹⁰¹ „Population statistics“, Finland statistics, oficiální stránky finského statistického úřadu, http://tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto_en.html#structure, (citováno 18.4.2018)

radikálních změnách po první světové válce představovalo jazykově, etnicky a kulturně homogenní celek. Obyvatelé země sdíleli společně stejný prostor a kulturu po mnoho století. Z toho vycházela i jednoznačná politika s jasným cílem získat po porážce ve druhé světové válce svou suverenitu zpět a udržet si ji.

Ukrajina je v tomto ohledu v úplně jiné situaci. Tento druhý největší evropský stát je značně rozdělený – jazykově, etnicky, politicky a do určité míry i nábožensky. Při jisté míře zjednodušení můžeme říci, že hlavní dělící čára vede mezi regiony východní a jižní Ukrajiny na straně jedné a západní Ukrajiny na straně druhé. Východní oblasti, především Doněcká, Luhanská, Charkovská, Oděská, Záporožská, Mykolajevská, Dněpropetrovská, Chersonská a Krym tíhnou spíše k Rusku, žije zde také nejvíce etnických Rusů a západní část tíhne spíše k Západu. Tomu také odpovídají volební výsledky, spíše proruský Janukovyč byl v letech 1996-2002 gubernátorem Doněcké oblasti a na východě země posbíral nejvíce hlasů.¹⁰² Oproti tomu Juščenkova voličská základna se nacházela převážně na západě země. Tento fakt bude vždy limitovat schopnost vlády vést jednotnou zahraniční politiku včetně možnosti, že by se Ukrajina rozhodla usilovat o neutralitu.

4.5 Argumenty „pro“ a „proti“ vyhlášení neutrality jakožto součásti řešení ukrajinské krize

Ačkoliv ukrajinská krize začala teprve před pěti lety, existuje již rozsáhlá literatura na toto téma. Velké množství autorů předkládá mnoho argumentů ať už pro nebo proti možnému neutrálnímu statusu Ukrajiny.

4.5.1 Argumenty podporující vyhlášení neutrality jakožto řešení krize

Ve prospěch neutrality jakožto možného řešení krize hovoří i fakt, že neutralita není pro moderní stát Ukrajinu neznámý koncept, vlastně ji provází již od samého počátku. Již ve vyhlášení suverenity přijatého 1. července 1990 se píše o záměru

---

¹⁰² „Ukraine. Presidential Election 2010“, Electoral Geography 2.0. Mapped politics, <https://www.electoralgeography.com/new/en/countries/u/ukraine/ukraine-presidential-election-2010.html> (citováno 18.4.2018)

Ukrajiny stát se permanentně neutrálním státem.¹⁰³ Tato snaha se později v ukrajinské politice objevuje ještě několikrát. Tuto politiku praktikoval například prezident Leonid Kučma, který se po počátečních námluvách se Severoatlantickou aliancí, zřekl směřování to této aliance a rozhodl se prosazovat politiku neutrality. Ta se projevila zejména ve formulaci vojenské a bezpečnostní doktríny. Z jeho prezidentství byl z výše uvedeného dokumentu Dekretem prezidenta odstraněn záměr Ukrajiny vstoupit do NATO,¹⁰⁴ čímž se opět na čas prosadila představa Ukrajiny jakožto neutrálního státu, který nebude členem aliancí.

Po tzv. oranžové revoluci, která vynesla do prezidentského a premiérského křesla prozápadní politiky Viktora Juščenka a Julii Tymošenkovou, v roce 2010 nastoupil do prezidentského úřadu Viktor Janukovyč, který opět nasměroval zemi k neutrálnímu statusu. V červnu 2010 parlament přijal zákon, který zavázal Ukrajinu k „...politické nepříslušnosti k žádnému bloku, což znamená neúčast v jakýchkoliv vojenskopolitických aliancích.“¹⁰⁵ Otázkou zůstává, do jaké míry se při těchto změnách jedná o skutečnou neutralitu a do jaké míry o podřízenost vůči Rusku, nicméně nominálně v těchto obdobích Ukrajina preferovala politiku, v jejímž rámci nebude členem žádných vojenskopolitických aliancí.

Na rozdíl od NATO, kde byla politika prezidenta Janukovyče jasná, vztah k Evropské unii byl již složitější. Po jeho zvolení integrace s EU zůstávala prioritou nového prezidenta a vlády,¹⁰⁶ předpokládalo se zrušení víz a vytvoření zóny volného obchodu v roce 2011¹⁰⁷ a v březnu 2012 dokonce započalo jednání ohledně Asociační dohody mezi EU a Ukrajinou,¹⁰⁸ nicméně zhruba ve stejné době prezident Janukovyč vedl jednání ohledně vstupu do Euroasijské celní unie. Snažil se tak

---

¹⁰³ „Declaration of State Sovereignty of Ukraine“, čl. IX., Verkhovna rada Ukrajiny, oficiální stránky, http://static.rada.gov.ua/site/postanova_eng/Declaration_of_State_Sovereignty_of_Ukraine_rev1.htm (cit. 12.11.2018)

¹⁰⁴ „Leonid Kuchma amends Ukraine's military doctrine on accession to NATO, EU“, pravda.ru 26.7.2004, <http://www.pravdareport.com/news/world/26-07-2004/58411-0/> (cit. 16.11.2018)

¹⁰⁵ „Ukraine drops Nato membership bid“, Pop Valentina, EU Observer, 4.6.2010, <https://euobserver.com/news/30212> (cit. 10.11.2018)

¹⁰⁶ „Integration into EU unchanged priority of Ukraine's policy, says foreign minister“, Kyiv Post, 15.5.2010, <https://www.kyivpost.com/article/content/ukraine-politics/integration-into-eu-unchanged-priority-of-ukraines-66824.html> (cit. 27.1.2019)

¹⁰⁷ „Yanukovich: Laws for creation of Ukrainian-EU free trade zone will be adopted in June“, Kyiv Post, 24.5.2010, <https://www.kyivpost.com/article/content/ukraine-politics/yanukovich-laws-for-creation-of-ukrainian-eu-free-67511.html?cn-reloaded=1> (cit. 27.1.2019)

¹⁰⁸ „EU-Ukraine Association Agreement – the complete texts“, Mission of Ukraine to the European Union, <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/en/page/open/id/2900> (cit. 1.1.2019)

získat co nejvíce výhod z obou stran nebo alespoň zvýšit kompenzační výhody poskytnuté jednou nebo druhou stranou.

Podobná geopolitická situace jako po druhé světové válce

Tento argument byl zmíněn již několikrát. Zakládá se na představě, že fungovalo-li vyhlášení suverenity v případě Finska a Rakouska jakožto řešení pro tyto státy i pro oba znesvářené bloky v poválečných letech, může fungovat i dnes.

Bude-li Ukrajina praktikovat alianční politiku s EU a NATO, nevyhnutelně to povede ke konfliktu s Ruskem

Byla to právě snaha více integrovat Ukrajinu ale i o něco dříve Gruzii do západních struktur, co eskalovalo konflikty a spustilo agresi Ruska vůči těmto dvěma svým sousedům. Ukrajina i Gruzie učinily výrazný pokrok směrem ke členství v NATO na summitu v Bukurešti, na němž členské státy jednoznačně deklarovaly odhodlání přijmout Gruzii a Ukrajinu do svých řad.¹⁰⁹ Tato politika Gruzie byla jednou z nejvýznamnějších příčin konfliktu, který mezi Ruskem a Gruzii propukl ještě téhož roku. V případě Ukrajiny krizi odstartovaly spory ohledně odmítnutí podpisu asociační dohody s Evropskou unií, která probíhala v zimě 2013/14, která vyvrcholila pádem prezidenta Janukovyče. V obou případech snaha se odpoutat od ruského vlivu a více se integrovat do západních politicko-bezpečnostních struktur (EU, NATO) vedla k zhoršení vztahů s Ruskem, mezinárodněpolitickým krizím a posléze i válce s Gruzii v roce 2008, s Ukrajinou v roce 2014. Tyto konflikty pak vedly k rapidnímu zhoršení vztahů mezi Ruskem a Západem. Ve světle událostí poslední dekády můžeme říci, že jakákoliv výraznější integrace Ukrajiny do západních struktur, např. EU ale především NATO, povede ke konfliktu s Ruskem, a to jak ve vztahu k Ukrajině, tak k zemím EU nebo NATO.

Vyhlášení neutrality a důsledné praktikování nealianční politiky ze strany Ukrajiny by tedy mohlo být kompromisním řešením protichůdných zájmů Ruska a

---

¹⁰⁹ „Bucharest Summit Declaration“, oficiální stránky NATO, 3.4.2014, článek 23, https://www.nato.int/cps/us/natohq/official_texts_8443.htm (cit. 1.2.2014)

Západu, stejně tak jako tomu bylo v případě Finska a Rakouska po druhé světové válce, a mohlo by deeskalovat krizi na Ukrajině, a snížit tak odstředivé tendence i na Ukrajině samotné.

4.5.2 Argumenty vyvracející vyhlášení neutrality coby řešení krize

Názory podporující tezi, že neutralita není řešením pro ukrajinskou krizi, se zakládají na několika skupinách argumentů.

Neutralita není zárukou suverenity, nedotknutelnosti hranic a bezpečnosti pro neutrální stát

Tuto tezi podporují i dějinné zkušenosti mnoha neutrálních států. Neutralita neochránila například Belgie, Dánsko, Nizozemí nebo Norsko na počátku druhé světové války před německou agresí.¹¹⁰ Před napadením ze strany Sovětského svazu v roce 1939 neutralita neochránila ani Finsko a i v současnosti existuje jasný příklad, že vyhlášení neutrality nezaručuje suverenitu a nedotknutelnost hranic. Ačkoliv například Moldávie nejenom udržuje neutrální status již od počátku své novodobé samostatnosti v roce 1991, ale dokonce neutrální status kodifikovala ve své ústavě¹¹¹, je v Podněstří, tedy na území suverénního státu Moldávie, proti její vůli, stále přítomna armáda Ruské federace.¹¹² Neutralita tedy nepomohla tomuto suverénnímu státu získat zpět svou územní integritu a neochránila jej před svévolnými zásahy ze strany cizího státu, a to dokonce stejného státu, proti jehož agresí by se Ukrajina měla vyhlášením neutrality bránit.

Neutralita nefunguje, když jeden stát chce kontrolovat druhý

---

¹¹⁰ „Is Neutrality a Solution for Ukraine?“ Infographic, Euromaidan Press, 20.1.2017, <http://euromaidanpress.com/2017/01/20/is-neutrality-a-solution-for-ukraine/> (cit. 29.9.2018)

¹¹¹ The Constitution of the Republic of Moldova, Article 11, <http://www.e-democracy.md/en/legislation/constitution/i/> (cit. 1.11.2018)

¹¹² „Moldavsko vyzývá Rusko, aby stáhlo vojáky z Podněstří. Navedli vás, reaguje Lavrov“, ČRO Plus, 4.9.2017, <https://plus.rozhlas.cz/moldavsko-vyzyva-rusko-aby-stahlo-vojaky-z-podnestri-navedli-vas-reaguje-lavrov-6510648> (cit. 1.11.2018)

Neutralita jakožto mezinárodně politická orientace může fungovat pouze v určitých podmínkách. Například pokud je neutrální stát obklopen spřátelenými státy, jako je to během posledních tří dekad v případě Švýcarska nebo Rakouska, když je dostatečně silný, jako je to v případě Indie nebo, když je příliš vzdálený nebo pro okolní státy prostě nedůležitý.¹¹³ Ani jedna z možností však neodpovídá situaci Ukrajiny. Rusko ve skutečnosti nechce neutrální Ukrajinu. Považuje ji (nebo alespoň některé její části) za určitým způsobem své území¹¹⁴ a jako takové si činí nárok na kontrolu těchto území.¹¹⁵ Současná ruská administrativa se tímto ani nikdy netajila, že existují příhraniční oblasti Ruska, v nichž má své „zvláštní zájmy“.¹¹⁶

Rozpolcenost ukrajinské veřejnosti ohledně podpory neutrálního statutu

Dle průzkumů veřejného mínění má neutrální status mezi obyvateli Ukrajiny oproti vstupu do NATO nižší podporu, nicméně pouze o pár procentních bodů. (35,3% vs. 41,6%)¹¹⁷ Tento názor se v čase nicméně vyvíjí. Před krizí, v roce 2010, byla podpora integrace Ukrajiny do NATO pouze 24,6 %, v roce 2015 vzrostla na 63,9 %, ¹¹⁸ v září 2018 se pak ustálila na cca 41 %.¹¹⁹ Podpora EU je mezi obyvateli Ukrajiny stabilnější, dlouhodobě se pohybuje nad 50 %, s krátkou výjimkou v říjnu

---

¹¹³ „Austrian neutrality is no model for Ukraine“, Fehlinger Gunther, Euromaidan Press, 27.4.2017, <http://euromaidanpress.com/2017/04/27/austrian-neutrality-is-no-model-for-ukraine/> (cit. 29.9.2018)

¹¹⁴ Šír Jan: Ruská agrese proti Ukrajině. Praha. Nakladatelství Karolinum 2017, s. 83

¹¹⁵ „Is Neutrality a Solution for Ukraine?“ Infographic, Euromaidan Press, 20.1.2017, <http://euromaidanpress.com/2017/01/20/is-neutrality-a-solution-for-ukraine/> (cit. 29.9.2018); také in „Is Neutrality a Solution for Ukraine’s Security“, Maksymenko Iryna, str. 118-119. in. Stepanenko Viktor a Pylynskyi Yaroslav (eds): Ukraine after the Euromaidan. Challenges and Hopes. Peter Lang AG, International Academic Publishers, Bern 2015

¹¹⁶ „To settle the Ukraine crisis, start at the end.“, Kissinger A. Henry, The Washington Post, 5.3.2014, https://www.washingtonpost.com/opinions/henry-kissinger-to-settle-the-ukraine-crisis-start-at-the-end/2014/03/05/46dad868-a496-11e3-8466-d34c451760b9_story.html?noredirect=on&utm_term=.676f94475fec (cit. 17.11.2018); také in. Zygar Michail: Všichni muži Kremlu. Stručná historie současného Ruska. Příbram, Pistorius a Olšanská 2016. s. 108, 313

¹¹⁷ „Over 40 % Ukrainians backs accession to NATO, over a third support non-aligned status-poll“, 12.9.2018, Illko Kucheriv Democratic Initiatives Foundation. <https://dif.org.ua/en/article/over-40-of-ukrainians-back-accession-to-nato-over-a-third-support-non-aligned-status-poll> (cit. 10.11.2018)

¹¹⁸ „Support for joining NATO considerably increases in Ukraine –poll“, 6.8.2015, Illko Kucheriv Democratic Initiatives Foundation. <https://dif.org.ua/en/article/support-for-joining-nato-considerably-increases-in-ukraine-poll> (cit. 10.11.2018)

¹¹⁹ „Over 40 % Ukrainians backs accession to NATO, over a third support non-aligned status-poll“, 12.9.2018, Illko Kucheriv Democratic Initiatives Foundation. <https://dif.org.ua/en/article/over-40-of-ukrainians-back-accession-to-nato-over-a-third-support-non-aligned-status-poll> (cit. 10.11.2018)

2017, kdy klesla na 49 %.¹²⁰ Ačkoliv se čísla v různých průzkumech mohou mírně lišit, například Kyiv international institute of sociology ve svém reportu vykazuje vyšší čísla podpory,¹²¹ má vstup jak do NATO, tak do EU na Ukrajině výraznou podporu.

Demokracie

Další fakt uniká těm, kteří vidí Finskou a Rakouskou neutralitu jako příklad pro Ukrajinu. Tím je historie demokratizačního procesu jak ve Finsku, tak v Rakousku. Obě země, zvláště Rakousko měli již od devatenáctého století za sebou několik desetiletí trvající demokratizační proces, kdy parlament postupně reprezentoval zájmy stále větší části obyvatel země. Tak v Rakousku již existoval parlament, který postupně reprezentoval stále větší procento obyvatel, když se v oblastech dnešní Ukrajiny teprve rušilo nevolnictví. Tato absence demokratických tradic, a naopak rozsáhlá podpora korupčně klientelistického způsobu vlády, který je notně podporován Ruskem, limituje vývoj Ukrajiny a strhává ji zpět do současného „ruského světa“, kde jeden z nejsilnějších nástrojů šíření svého vlivu je právě korupce.¹²²

V praxi se ruská administrativa snažila vytvořit takový systém, v němž by podnikání ukrajinských politických elit, před vznikem současné krize to byl prezident Janukovyč a jeho blízcí, bylo přímo závislé na ruských strukturách.¹²³ Rozpor mezi touto neformální rusko-ukrajinskou mezinárodní politikou a snahou Ukrajiny vstoupit do EU nejdůležitěji vyjádřil A. Wilson ve své knize Ukraine Crisis, kde dochází k závěru, že požadavky EU na reformy v oblasti soudnictví a spravedlnosti ve svém důsledku vedly k podkopávání Janukovyčova mocenského systému.¹²⁴ Neutrální status by tedy znamenal zastavení reforem zakonzervování současného stavu a rozhodně by ve svém důsledku nestavěl hráz ruskému mocenskému politicko-ekonomickému vlivu.

---

¹²⁰ „Public opinion pool: Ukraine-EU“, 23.10.2018, Illko Kucheriv Democratic Initiatives Foundation. <https://dif.org.ua/en/article/ukraine-eu> (cit. 10.11.2018)

¹²¹ „Geopolitical orientations of the residents of Ukraine: the European Union, Customs Union, NATO (February 2017)“, Kyiv international institute of sociology, <https://www.kiis.com.ua/?lang=eng&cat=reports&id=689> (cit. 10.11.2018)

¹²² Wilson Andrew: Ukraine Crisis. What it means for the West. New Haven and London. Yale University press 2014, str. 46-58

¹²³ Tamtéž, str. 46, 64

¹²⁴ Tamtéž, str. 63

4.6 Jaké by tedy musely být podniknuty kroky/splněny podmínky, aby neutralita jakožto řešení krize byla možná?

Pokud by tedy měla být neutralita Ukrajiny funkční a přinést požadované výsledky, o jaký typ neutrality by se muselo jednat? Jaké by pro tuto neutralitu musely být splněny podmínky? Tyto podmínky stejně jako u aspektů ovlivňujících neutralitu jakožto možné řešení ukrajinské krize rozdělíme na zahraničněpolitické a vnitropolitické, míněno vůči Ukrajině.

4.6.1 Zahraničněpolitické

Dohoda klíčových aktérů

Nepochybně by se muselo jednat o trvalou neutralitu, která by byla založena na mezinárodní smlouvě nejvýznamnějších aktérů – Ukrajiny, Ruska, Evropské Unie a USA, kteří by dohodu dodržovali a byly tak garanty ukrajinské neutrality a nezávislosti. Pokud by se k dané smlouvě přidružily i další okolní státy, jako Bělorusko, určitě by to nabylo na škodu. Tato smlouva by také měla řešit základní sporné oblasti vůči Ruské federaci, jako je status Krymu, východních separatistických republik – Doněcké a Luhanské nebo ruské menšiny na Ukrajině. Dále by daná dohoda měla vymezit základní principy politicko-ekonomické spolupráce, která nebude mít formu členství např. v EU, ale která podpoří zahraniční investice a celkově ekonomiku Ukrajiny. Tato spolupráce by měla být oboustranná, jak vůči EU, tak Rusku.

Za normálních mírových okolností by takováto dosáhnout takovéto dohody bylo velmi složité, v současné situaci je to však v podstatě nemožné. Otázkou také zůstává, zdali by současná ruská administrativa byla ochotná takovouto dohodu vůbec dodržovat.¹²⁵

---

¹²⁵ „Sofi Oksanenová odrazuje Ukrajinu od finské cesty“, Raduševič Mirko, literarky.cz, 13.10.2014, <http://literarky.cz/literatura/recenze/18493-sofi-oksanenova-odrazuje-ukrajinu-od-finske-cesty>, (cit. 15.5.2018)

Dále by se Ukrajina měla snažit o řešení soužití menšin nebo přijmout alespoň takovou politiku, která nebude eskalovat napětí a vnitřní odstředivé tendence. Například by se měla zavázat k respektování práv menšin, včetně jazykových práv. Příkladem chybné politiky by zde mohl být jazykový zákon přijaty Verchovnou radou v únoru 2014, který upřednostňoval užívání ukrajinštiny.¹²⁶

Odstrašení vůči Rusku

Západ, a především USA, které jsou vrchní mocností euroatlantického světa by měly přimět Rusko změnit politiku, opustit styl politiky Sovětského svazu¹²⁷, který nerespektuje mezinárodní smlouvy a právo. V tomto ohledu se často hovoří o odstrašení. A byla to právě síla diplomatická, ekonomická a vojenská, která umožnila existenci rakouské neutrality, síla, kterou představovaly především Spojené státy. Podobná odstrašující síla bude nezbytná při vyjednávání podmínek Ukrajinské neutrality. Někteří autoři a politici jsou přesvědčeni, že angažmá USA není třeba,¹²⁸ nicméně bylo by naivní myslet si, že osamělá Ukrajina by měla sílu uhájit základní práva vycházející z neutrálního statutu.

Změna v politickém vedení Ruské federace

Další aspekt, který umožnil přijetí rakousko-sovětské dohody a následnou akceptaci a respektování rakouské neutrality ze strany Sovětského svazu, a který je při paralelách mezi poválečným Rakouskem a současnou Ukrajinou často přehlížen, je fakt významné změny v politickém vedení v Moskvě, která nastala krátce před podepsání této dohody. Zemřel Josif Vissarionovič Stalin a na jeho místo nastoupil Nikita Sergejevič Chruščov. Do té doby, co byl Stalin naživu bylo přijetí rakouské

---

¹²⁶ Tento zákon někteří autoři dokonce považují za hlavní spouštěč ruské intervence na Ukrajině a vojenské eskalace obecně, viz. „The Ukraine crisis is not what it seems“, Robert Wade, LSE Research Online, duben 2015. str. 3 (cit. 20.6.2018)

¹²⁷ „Sofi Oksanenová odrazuje Ukrajinu od finské cesty“, Raduševič Mirko, literarky.cz, 13.10.2014, <http://literarky.cz/literatura/recenze/18493-sofi-oksanenova-odrazuje-ukrajinu-od-finske-cesty>, (cit. 15.5.2018)

¹²⁸ „Je rakouská neutralita řešením pro Ukrajinu?“, Raduševič Mirko, literarky.cz, 16.2.2015, <http://literarky.cz/politika/svet/19296-je-rakouska-neutralita-eeanim-pro-ukrajinu>, (cit. 15.5.2018)

neutrality nemyslitelné. Teprve s nástupem Chruščova se začala situace postupně měnit. Právě odchod Stalina umožnil seriózní jednání o neutralitě Rakouska.

I v současnosti, tak jako po druhé světové válce zašla situace mezi zneprátenými stranami příliš daleko, míra nedůvěry a vzájemného antagonismu je nejvyšší od konce studené války, a obě strany se navzájem považují za nebezpečí.¹²⁹ Takováto situace, která platí jak pro vztah mezi Západem a Ruskem, tak pro vztah mezi současnou ukrajinskou a ruskou administrativou, již neumožňuje žádný zásadnější průlom v jednání. Důkazem toho může být i fakt, že přestože do Bílého domu byl zvolen pro Rusko nejpřijatelnější možný kandidát, Donald Trump, nijak výrazně to nepřispělo ke změně vzájemných vztahů a ani nezměnilo přístup současného ruského vedení.

Je možné, že současná ruská administrativa již ani žádný zásadní průlom ve vztazích nechce. Situace, kdy je Rusko obklopeno nepřáteli, proti nimž je vedení v čele s prezidentem Putinem brání, mu vyhovuje. Právě situace, kdy je národ semknut za politickým vedením země proti nepříteli, pomáhá udržet se autoritářským vůdcům u moci, zvláště pak když v období krize nemají, co jiného nabídnout. Právě anexe Krymu a následný rozkol se Západem ruskému prezidentovi přinesl obrovskou popularitu, která se z období před krizí v listopadu 2013, kdy se pohybovala okolo 61 %, zvýšila na více než 80 % od března 2014.¹³⁰ Proto je možné, že po změně stavu příliš ani netouží. A nejen to, současné ruské politické vedení nastolilo takový typ politiky, který téměř nesnese ústupky, neboť by ohrozil samotné vládce, vykonavatele této politiky.¹³¹ Na základě výše uvedeného se dá dovozovat, že i v rámci současné ruské administrativy bude muset dojít k rozsáhlejší obměně, aby skutečný průlom v jednáních byl možný.

4.6.2 Vnitropolitické podmínky

---

¹²⁹ „The Military Doctrine of Russian Federation“, press releases 29.6.2015, Section II. a-d. The Embassy of the Russian Federation to the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland. (cit. 30.11.2017)

¹³⁰ „Putins' approval rating“, Levada Centre, <https://www.levada.ru/en/ratings/> (cit. 10.11.2018)

¹³¹ „Russian Politics Under Putin“, Pavlovsky Gleb, Foreign Affairs May/June 2016.

<https://www.foreignaffairs.com/articles/russia-fsu/2016-04-18/russian-politics-under-putin> (cit. 25.11.2018)

Nabídnout ukrajinským občanům takovou vizi, která je za pár let opět nevyžene do ulic

Ačkoliv se obě strany, jak Rusko, tak Západ, předhánějí v obviňování druhé strany za vyvolání a zneužití ukrajinské krize na podzim 2013, obrovské množství lidí vyhnala do ulic nespokojenost se situací na Ukrajině. Byla to tedy původně vnitrostátní krize, do níž se posléze zapojili další mezinárodní hráči. Mnozí Ukrajinci vnímali podpis asociační dohody s EU jako cestu správná směrem, směrem k lepší životní úrovni, prosperitě, boje proti korupci, vládě práva atd., a teprve když jim tato cesta byla uzavřena, vyšli do ulic. Pokud se tedy nepodaří najít vizi, byť skromnou, která by vedla výše uvedeným směrem, je pouze otázkou času, kdy opět propukne další krize, jenž pravděpodobně bude mít opět mezinárodní rozměr.

Vnitropolitické sjednocení Ukrajiny

Další podmínka fungující neutrality souvisí s rozděleností ukrajinské společnosti. Na celostátní úrovni by se musela najít takové politická síla, která by neeskalovala napětí mezi antagonistickými tábory a mírnila odstředivé tendence. Tato politika by pak musela umožnit vést vůči Západu i Rusku dlouhodobou konsistentní zahraniční neutrální politiku. Avšak usmířit nebo dokonce sjednotit rozdělenou ukrajinskou společnost v rámci domácí politiky bude opět velmi složité,¹³² neboť není jasné, kolem jaké ideje by se obyvatelé Ukrajiny sjednotili. Zatím zde jsou dvě, které si vzájemně odporují – „ruský svět“, sounáležitost s ruskou kulturou a „ukrajinský nacionalismus“.

V neposlední řadě by pak tato sjednocující politická síla musela vyřešit otázku Krymu, de jure území Ukrajiny, de facto dnes i do budoucna území Ruské federace. Vyřešit tuto otázku tak, že bude hájit zájmy sjednocující se Ukrajiny a zároveň toto území již zůstane součástí Ruska.

---

¹³² Situaci rozdělení Ukrajinců především na východní Ukrajině popisuje nedávné literární dílo reagující na válku v doněcké a luhanské oblasti od Maxima Butčenka, viz. Butčenko Maxim: Umělec války, Praha. Vox Globator 2016

5 Úvahy a analýzy

5.1 Dva odlišné postoje – dvě protikladné koncepce

V souvislosti s ukrajinskou krizí proti sobě stojí dva odlišné postoje, první bychom mohli nazvat ruský nebo proruský, a druhý který většinově zastává Západ.

Shrneme-li pohled současné ruské administrativy na vztahy Rusko-Západ, Rusko se cítí podvedeno, protože mu při rozpadu bipolárního dělení světa po studené válce představitelé Západu měli slíbit, že žádné postkomunistické země se nestanu členy NATO, a tento slib nebyl dodržen. Navzdory tomu se s nástupem Vladimíra Putina Rusko opět snažilo (ať už z jakýchkoliv důvodů) navázat spoluprací se Západem, samozřejmě jako rovný s rovným. Nabízelo spoluprací, pomoc v boji proti terorismu, činilo ústupky, se sebezapřením akceptovalo další vlnu rozšíření NATO i o pobaltské státy, avšak Západ nebyl ochoten dát nic na oplátku, názory Ruska na mnohé mezinárodně politické záležitosti nebral v potaz a v duchu amerického universalismu a šíření demokracie¹³³ činil kroky, které byly v rozporu s ruskými zájmy. Navíc tyto kroky činil mnohdy v bezprostřední blízkosti ruských hranic a dle vnímání ruské administrativy, vznikla obava, že by se tato politika Západu mohla přesunout i do Ruska.

Odvetné kroky Ruska jsou pak jen pochopitelnou reakcí ruské administrativy, která často ani neměla jinou možnost než jednat tak, jak jednala. Takto jsou například interpretovány válka v Gruzii v r. 2008 a na Ukrajině v r. 2014. Rusko je prezentováno jako stát v defenzivě, který stejně tak jako státy jiné pouze chrání svou bezpečnost a své zájmy.

Tato prezentace současného Ruska a jeho politiky je v prudkém rozporu s tím, jak jej většinově vnímá Západ. Pro ně je Rusko státem, který upírá svým sousedům právo na plnou suverenitu rozhodovat se, ke které alianci, unii nebo jiné mezinárodní organizaci bude patřit. K tomu je pak odhodláno použít jakékoliv prostředky, a to i ty jenž jsou v rozporu s mezinárodním právem, jak to bylo v případě anexe Krymu. Tato

---

¹³³ Nejexplicitněji tento postoj vyjádřila administrativní G.W. Bush ve své národní bezpečnostní strategii. "The national security strategy of the United State of America", oficiální stránky ministerstva zahraničí USA, <https://www.state.gov/documents/organization/63562.pdf>, článek VII., (cit. 2.2.2019)

politika má svůj původ v touze vrátit Rusku pozici velmoci, kterou ztratilo s krachem komunismu a rozpadem Sovětského svazu.

Stojí zde tedy proti sobě dvě různé koncepce. První zastávaná Ruskem by se dala přirovnat k tradičnímu konceptu tzv. „koncert velmocí“¹³⁴. Tato představa pochází z období po vídeňském kongresu po napoleonských válkách, kdy Evropě dominovalo několik velmocí a ty ve větší či menší shodě vládly evropskému kontinentu. Jednotlivé velmoci respektovaly sféry vlivu ostatních velmocí. To je to, co požaduje Vladimír Putin, respekt ze strany ostatních velmocí a uznání ruské sféry vlivu. Druhá koncepce je univerzalistická. Stojí na představě integrace jednotlivých evropských států, u nichž se právě díky vzájemné propojenosti a závislosti snižuje možnost konfliktu. Tento koncept potlačuje představu sfér vlivu nad cizími státy a umožňuje těmto státům se rozhodnout, do které aliance či mezinárodní organizace chce patřit. Nicméně ruskou stranou je tento přístup také vnímán jako šíření sféry vlivu, protože s sebou nese šíření určitých společenských a politických hodnot. Právě tyto dva koncepty na sebe narazily na Ukrajině.

5.2 Postoj Západu při řešení UK

Pokud se budeme snažit definovat a analyzovat skutečné či domnělé chyby Západu, a zároveň pochopit myšlení a jednání současné ruské administrativy a společnosti, neměli bychom automaticky přebírat její narativ. Někteří autoři ve snaze postoj Ruska pochopit tak bohužel činí, nepřístupují k němu dostatečně kriticky a na základě toho pak nabízení řešení nebo návrhy, které by měly vztahy mezi Západem a Ruskem zlepšit, které jsou však ale poněkud nerealistické. Právě naivita a zkreslené představy a očekávání napomohly vztahy mezi Západem a Ruskem dostat do situace, v níž se dnes nacházejí. Západ vůči Rusku, tedy především Putinově administrativě, trpěl trojí naivitou. První typ naivity byl

Očekávání ve vývoji v Rusku

První typ naivity spočíval v představě, že Putin bude v Rusku budovat určitou formu liberální demokracie, a to včetně institucí a jejich způsobu fungování. Tento

---

¹³⁴ Nálevka Vladimír: Koncert velmocí. Mezinárodní vztahy v letech 1871-1914. Praha, Triton 2006.

nový demokratický systém bude sice mít některá svá specifika, nicméně politický vývoj v Rusku bude směřovat k vytvoření takového politického systému, který bude v principu stejný jako ten na Západě. V souvislosti s touto nadějí byly politici na Západě ochotni zapomenout na minulost nového prezidenta v tajných službách diktátorského režimu Sovětského svazu a v rámci jeho politiky mnohé přehlédnout (způsob vedení války v Čečensku, boj s oligarchy). Ještě před olympiádou v Soči někteří komentátoři interpretovali propuštění Chodorkovského a členky punkové skupiny Pussy Riot na svobodu jako „polepšení“ Vladimíra Putina nebo alespoň změnu politického kurzu. Rusko však nešlo stejnou cestou jako většina evropských postkomunistických států, které se snažily své politické a společenské hodnoty co nejdříve a co nejvíce přiblížit k těm, které vládly v zemích bývalého „západního bloku“.

Druhá naivita spočívala v představě, že Evropská unie a NATO se budou neustále rozšiřovat směrem k ruským hranicím, a tento postup zůstane ze strany Ruska bez odezvy. Západ měl v průběhu rozšiřování NATO a EU ze strany Ruska mnoho signálů, že si vstup bývalých zemí východního bloku do této vojenské aliance nepřeje, zvláště pak, bude-li se jednat o země bývalého Sovětského svazu. Jak se NATO stále rozšiřovalo směrem na východ tyto signály sílily a Rusko začalo dávat stále více najevo, že takovýto postup nebude ponechán bez odezvy. Západ nicméně nereagoval na námitky ze strany Ruska, až situace dospěla k ukrajinské krizi.

Třetí typ podobného přístupu (chceme-li naivity) se v posledních letech začíná stále více prosazovat v politice i médiích. Podporují ho někteří politici, komentátoři a akademici, kdy některé argumenty tohoto přístupu jsou na první pohled velmi racionální. Rusko je zobrazováno jako nejbližší a nejpřirozenější partner pro Evropu. Je největším a může být i nejspolehlivějším dodavatelem nerostných surovin pro evropskou ekonomiku, je Evropě kulturně bližší než jakýkoliv jiný z Evropských sousedů v podobné vzdálenosti, jako se nachází Rusko a pro někoho může být i přirozeným spojencem proti „muslimskému nebezpečí“.¹³⁵ Jiní autoři se pak snaží zastávat pouze realistický postoj a akceptovat ruský přístup jako fakt, i když s ním

---

¹³⁵ Například politika a výroky české prezidenta Miloše Zemana dokládají tento postoj. Můžeme zde uvést srovnání, kdy prezident situaci na východní Ukrajině přirovnává k „chřipce“, zatímco ISIS je dle něj „rakovina“.

nemusíme souhlasit.¹³⁶ Naivní přístup by zde spočíval v představě, že když přestaneme vstupovat do ruské sféry zvláštních zájmů a přiměje Ukrajinu k neutrálnímu statutu, že se tím krize vyřeší a Rusko změní svou politiku. Takovýto postup by neznamenal neutrální a suverénní Ukrajinu, ale odevzdání této země do rukou Moskvy.

5.3 Možné řešení krize pomocí vyhlášení neutrality

Pojďme se nyní podívat na krizi ve vztazích mezi Ruskem a Západem ještě jednou z ruského úhlu pohledu ale nyní kriticky. Pokusme se rozebrat spor o šíření sfér vlivu, kdy dle ruské interpretace se EU a NATO neustále rozšiřuje na východ. Tento pohled ale nemusí být správný. Podíváme-li se na věc z opačného úhlu pohledu a z perspektivy k EU a NATO přistupujících států, tak se tyto organizace nerozšiřují na východ, nýbrž země v okolí Ruska se snaží z mnoha různých důvodů „dostat na západ“. Motivy přičlenit se k západním mezinárodním organizacím mohou být různé, nicméně nejčastěji je to snaha vymanit se ze vlivu Ruska a získat bezpečnostní záruky v rámci členství v NATO. V neposlední řadě je to snaha dosáhnout vyššího životního standardu a transformovat politicko-společenskou situaci v zemích směrem k liberální demokracii, kde lépe funguje spravedlnost a efektivní vymahatelnost práva. Právě zmařené naděje zrušením podpisu asociační dohody, že se Ukrajina bude ubírat tímto směrem, byl jedním z důvodů, který vyhnal demonstrující do ulic.

Neutralita by tedy s největší pravděpodobností pro Ukrajinu znamenala nejen ukončení mezinárodní integrace do západních struktur ale i zastavení transformace domácí politiky a ekonomiky směrem k fungující liberální demokracii. Požadují-li tedy někteří autoři zastavení integrace Ukrajiny se Západem do té doby, než tato země

---

¹³⁶ “Why the Ukraine Crisis Is the West’s Fault. The Liberal Delusions That Provoked Putin”, Mearsheimer John J., Foreign Affairs, September/October 2014, <https://www.foreignaffairs.com/articles/russia-fsu/2014-08-18/why-ukraine-crisis-west-s-fault> (cit. 30.9.18.)

projde základními strukturálními reformami,¹³⁷ odkládají tak tyto reformy na neurčito, neboť právě snaha integrace se Západem je hnacím motorem těchto reforem.

Někteří autoři hledají příčiny krize na straně Evropské unie¹³⁸, nicméně ruská politika vůči Ukrajině má na této krizi rozhodující podíl. Ruská administrativa si koupila významnou (v určitých obdobích rozhodující) část vládnoucí ukrajinské politicko-ekonomické třídy, ale nekoupila si obyvatele Ukrajiny. Proto se periodicky opakují „maidany“. Politika Ruska je v tomto ohledu dlouhodobě neperspektivní, navzdory některým výhodám, nenabízí lidem ze zemí svého zvláštního zájmu nic dostatečně hodnotného, co by je většinově a dlouhodobě motivovalo k integraci s Ruskem.

Jednou z navrhovaných variant neutrality je tzv. finlandizace, politika, kterou Finsko praktikovalo vůči Sovětskému svazu během studené války. Finlandizace spočívala v přizpůsobení zahraniční ale do značné míry i domácí politiky zájmům Sovětského svazu. I tato neutrální politika by však z dlouhodobého hlediska s největší pravděpodobností nebyla funkční. Největšími překážkami finlandizace jakožto fungující politiky by byla rozdělenost Ukrajiny, nestabilita a nekompaktnost domácího politického prostředí (Finlandizace je systém politiky, který obsahuje určité autoritářské prvky, které musí být společnosti buď efektivně vnuceny, nebo je ve jménu vyšších cílů musí dobrovolně přijmout. K tomu je ale třeba širší politický konsensus, který ve Finsku byl, na Ukrajině však v současnosti chybí. Další podmínkou fungování této politiky byl fakt, že Finsko patřilo do západního demokratického světa, pouze upravovalo svou politiku vůči jednomu evropskému státu. Situace Ukrajiny je opačná, Rusko nehodlá dovolit Ukrajině vstoupit do „západního světa“, chce ji udržet ve své sféře vlivu.¹³⁹

Konflikt bezesporu výrazně ovlivňuje i ruská domácí politika, řešení konfliktu by tedy mohla výrazně pomoci výměna vládnoucí garnitury v Rusku. Situace totiž zašla až příliš daleko a ruská strana ztratila motiv ke kompromisům. Naopak, zastává postoj, že Západu se stejně nelze zavděčit, takže není důvod se snažit. Příkladem

---

¹³⁷ „Host: Václav Klaus, bývalý prezident republiky; Moderuje: Světlana Witowská“, Interview ČT24, <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10095426857-interview-ct24/214411058040422/> (cit. 2.2.2019)

¹³⁸ Tamtéž.

¹³⁹ „Is Neutrality a Solution for Ukraine’s Security“, Maksymenko Iryna, str. 118-119. in. Stepanenko Viktor a Pylynskyi Yaroslav (eds): Ukraine after the Euromaidan. Challenges and Hopes. Peter Lang AG, International Academic Publishers, Bern 2015

odlehčení vztahů mezi státy tím, že se vystřídala vládnoucí garnitura, může být rozkol mezi Německem a USA ohledně invaze do Iráku. V okamžiku, kdy Gerhard Schröder opustil post německého kancléře v roce 2005 a vystřídala ho Angela Merkelová, vztahy mezi zeměmi se zlepšily. Překážkou k aplikaci tohoto řešení je fakt, že v Rusku vládne autoritářský režim a jeho představitelé v čele s Vladimírem Putinem z něj již nemohou odejít, tak jak je běžné v demokratických státech. Je zde problém střídání politických reprezentací a předání moci charakteristický pro autoritářské a diktátorské režimy. Autokratický vládce představuje záruku stability a jeho odchod pak může celý systém vlády rozkolísat. Na druhou stranu situace není bezpečná ani pro vládce. Díky politice, kterou vede mu místo klidného odchodu na odpočinek hrozí perzekuce od nástupnické vládnoucí garnitury, ať už by důvodem byla pomsta nebo, že by pro ni mohl představovat nebezpečí. Jedná se o pokračování problému předání moci typického pro minulý komunistický režim v Rusku a konec konců pro celé ruské dějiny. A pokud nedojde k výměně v politickém vedení v Moskvě, změna politiky je krajně nepravděpodobná, a tudíž i respektování případné ukrajinské neutrality.

S tím ostatně úzce souvisí fakt, že z hlediska domácí politiky současný stav Vladimíru Putinovi vyhovuje. Každý autoritářský režim potřebuje nepřítele, nepřítele, který mobilizuje národ a pomáhá jej semknout za autoritativním vůdcem. Jeli národ ohrožen a urážena jeho čest, zvyšuje se podpora politiky vlády, která se staví do pozice ochránce národa a státu. Důkazem tohoto fenoménu je obrovský nárůst popularity osoby Vladimíra Putina z období před krizí na Ukrajině v roce 2013/2014, kdy poprvé v jeho politické kariéře procento lidí neschvalujících jeho působení v úřadě převýšilo počet schvalujících jeho politiku, v porovnání s obdobím po anexi Krymu a po vypuknutí tzv. krize na Ukrajině.¹⁴⁰ Tohoto benefitu se Vladimír Putin s největší pravděpodobností nebude chtít vzdát. A dohoda coby podmínka či garant ukrajinské neutrality nebo dohoda ohledně čehokoliv jiného z geopolitického hlediska zásadního významu, je tak krajně nepravděpodobná.

Politici na Západě musí při řešení ukrajinské krize splnit několik protichůdných podmínek. Pokud nechtějí, aby se situace dále eskalovala, Západ by neměl zasahovat do sféry zvláštních ruských zájmů tak, jak činil až do počátku krize 2014.

---

¹⁴⁰ "Putin's approval rating", Levada Institute, <http://www.levada.ru/en/ratings/>, cit. 2.2.2019

Zároveň by ale neměl zcela rezignovat na své hodnoty a opustit více než polovinu ukrajinských občanů, kteří do integrace s EU vkládali své naděje. Zároveň by Rusku neměl ustupovat, protože, pokud se přesvědčí, že tato politika přináší úspěch, bude v ní pokračovat. Závěrem tedy můžeme říci, že tato krize v současnosti nemá řešení a výsledkem bude to, co již můžeme pozorovat jak na východní Ukrajině, tak ve vztazích Rusko – Západ, zamrzlý konflikt.

6 Závěr

Vztahy mezi Ruskem a Západem, které po více než čtyřicetiletých letech nepřátelství, byly v devadesátých letech a na počátku nového milénia na velmi dobré úrovni, se opět začaly mezi lety 2003-2005 zhoršovat. Příčinou tohoto zhoršení byly jednotlivé kroky obou stran, které byly více či méně v rozporu s politikou a zájmy druhé strany. Jednotlivá nedorozumění a protichůdné politické kroky se vršily, až situace dospěla do vzájemného antagonismu, který se projevoval především na straně slabšího partnera, Ruska. Směr, kterým vzájemné vztahy směřovaly nejlépe vyjádřil proslov Vladimíra Putina na bezpečnostní konferenci v Mnichově v roce 2007.

Ruská strana měla pocit, že neustále ustupuje a Západ s ním nejedná spravedlivě jako rovný s rovným a nebere ohledy na jeho legitimní zájmy. Mezi nejproblematictější kroky Západu pak patřilo rozšiřování NATO a EU na východ až k ruským hranicím, vypovězení smlouvy ABM, bombardování Jugoslávie a uznání Kosova proti vůli Ruska, podpora barevných revolucí v ruském příhraničí a šíření demokracie (dle vidění Ruska vlivu USA a EU) jak v ruské sféře vlivu, tak v Rusku samotném. K tomu se pak přidalo bezprecedentní jednostranné používání síly ze strany NATO, jak tomu bylo například v případě invaze do Iráku nebo bombardování Libye. Západ pak naopak viděl Rusko jako stále více autoritářský stát, který nerespektuje suverenitu svých sousedů a nevybíravým nátlakem prosazuje svou politiku.

Tyto dva odlišné přístupy odrážely dva odlišné kulturně-politické systémy, z nichž pak dále vycházelo odlišné pojetí mezinárodních vztahů. Na straně Západu se jedná o koncepci šíření lidských práv a demokracie. V případě EU a USA se pak konkrétně jedná o zahrnutí co největšího počtu členů do mezinárodních organizací, kdy právě příslušnost k jednomu společenství, které sdílí společné hodnoty, má mít za následek omezení napětí a eliminaci konfliktů mezi jeho členy. A je respektováno právo jednotlivých států o tom, zdali se do daných mezinárodních organizací zapojí, či nikoliv. Rusko naopak zastává velmocenský koncept, kdy konkrétní oblasti zvláštního zájmu velmoci, i když se tyto oblasti nacházejí mimo její území, spadají do jejího sféry vlivu a tato sféra musí být jinými státy, velmocemi a mezinárodními

organizacemi respektována. A co více, musí být respektována i samotnými menšími státy, které do jednotlivých sfér vlivu spadají. Tyto dvě odlišné koncepce pak na sebe ve sférách zvláštního ruského zájmu narážejí. Jednou z takových oblastí je Ukrajina. Tento odlišný přístup je pak základní příčinou jak mnoha menších krizí, z nichž ukrajinská krize je pouze tou nejaktuálnější a nejsilnější, tak i obecné současné krize ve vztazích mezi Ruskem a Západem.

Můžeme tedy učinit závěr, že první tezi této práce, která říká, že současná krize ve vztazích Rusko – Západ, jejíž součástí je i Ukrajinská krize, byla způsobena zcela odlišným pojetím uspořádání mezinárodních vztahů v Evropě a ve světě, se podařilo prokázat.

Ukrajinská krize by pak mohla být vyřešena tím, že by Ukrajina vyhlásila neutralitu, nepřiklonila by se ani na jednu ze stran a udržovala nealianční politiku, jak vůči NATO a EU na straně jedné, tak vůči Euroasijské celní unii a Organizaci smlouvy o kolektivní bezpečnosti na straně druhé. Tak zněla druhá teze, s níž operovala tato práce. Aby toto řešení mohlo být realizováno, muselo by být splněno několik zásadních podmínek. Muselo by dojít k dohodě minimálně mezi čtyřmi klíčovými aktéry – Ukrajinou, Ruskem, Evropskou unií a Spojenými státy. Všichni by se museli zavázat, že budou ukrajinskou neutralitu respektovat. To by pravděpodobně vyžadovalo výraznou odstrašovací sílu, jenž by Rusko nutila neutralitu respektovat, která ovšem v dnešních podmínkách chybí. Dále by ukrajinské politické vedení muselo překonat rozdělení země a nabídnout vizi rozvoje s cílem lepší životní úrovně pro všechny občany. A jelikož současné ruské vedení zastává velmi antagonistický postoj vůči Západu, především USA a NATO, kdy tento postoj současné ruské administrativě v podstatě vyhovuje, muselo by dojít i k zásadním změnám v ruském politickém vedení.

Splnění všech těchto podmínek je krajně nepravděpodobné, můžeme tedy dojít k závěru, že vyhlášení neutrality Ukrajinou by s největší pravděpodobností krizi nevyřešilo a situaci ani nezlepšilo. Tezi, že řešením krize by po vzoru Rakouska a Finska mohlo být vyhlášení neutrality, a to včetně tzv. finlandizace, se nepodařilo prokázat. Důvodem je fakt, že situace Rakouska a Finska po druhé světové válce a situace dnešní Ukrajiny jsou až příliš odlišné a do současných podmínek nepřevoditelné.

Tím získáváme odpověď i na třetí tezi. Pokud fungující neutralita jako řešení ukrajinské krize nepřipadá v úvahu, nemůže ani zlepšit vztahy mezi Západem na straně jedné a Ruskem na straně druhé. Určitá rezignace Západu na integraci Ukrajiny do západních struktur a přenechání tohoto regionu zcela do ruské sféry vlivu by mohla částečně otupit spor mezi oběma stranami, nicméně v takovém případě by se nejednalo o skutečnou fungující neutralitu.

Nejpravděpodobnější směr dalšího vývoje bude patrně určitá forma zamrzlého konfliktu, tak jak jej můžeme pozorovat během posledních pěti let.

7 Literatura a použité zdroje

Monografie, knižní publikace

Bischof Günter: Rakousko v první studené válce 1945-1955. Praha. Academia 2017

Budil, T. Ivo: Dějiny Skandinávie. Praha. Triton - Metropolitan University Prague Press 2017

Jutikkala, Eino: Dějiny Finska. Praha. Nakladatelství Lidové noviny 2001, str. 264

Rychlík Jan; Zilynskyj Bohdan; Magocsi Paul R: Dějiny Ukrajiny. Praha. Nakladatelství

Šír Jan: Ruská agrese proti Ukrajině. Praha. Nakladatelství Karolinum 2017

Syruček Milan: Rusko-ukrajinské vztahy. Mýty a skutečnost. Praha. Grada 2015

Zygar Michail: Všichni muži Kremlu. Stručná historie současného Ruska. Příbram, Pistorius a Olšanská 2016

Friedman George: Ohrožená Evropa. Rodící se krize. Praha. Nakladatelství Tomáš Krsek 2015

Rice, Condoleeza: No higher honor: a memoir of my years in Washington. New York. Broadway Books 2011

Kegley Charles: World Politics. Trend and Transformation. Boston. Wadsworth Cengage Learning 2007.

Sušová-Salminen, Veronika: Putin. Nezkreslená zpráva o mocném muži a jeho zemi. Praha. Daranus 2015

Laqueur Walter: Putin a putinismus. Rusko a jeho perspektivy jeho soužití se Západem. Praha. Prostor 2016

Baturin, Jurij Michajlovič: Jelcinova epocha 1988-2000. Od Gorbačova k Putinovi - obrazy z moderních dějin Ruska. Praha. Euromedia Group 2003

Tsygankov, P. Andrei: Russia's foreign policy. Change and continuity in national identity. United Kingdom. Rowman and Littlefield Publishers, Inc. 2010

Wilson Andrew: Ukraine Crisis. What it means for the West. New Haven and London. Yale University press 2014

Pomerantsev, Peter: Nic není pravda a všechno je možné. Praha. Dokořán 2016

Asmus, Ronald, D.: A little war that shook the world: Georgia, Russia, and the future of the West. New York. Palgrave Macmillan 2010.

Shevtosova Lilia: Putin's Russia. Washington DC. Carnegie Endowment for international peace. 2005

Bröckers Mathias, Schreyer Paul: My jsme ti dobří. Praha. Nakladatelství Jaro 2014

Nálevka Vladimír: Koncert velmocí. Mezinárodní vztahy v letech 1871-1914. Praha, Triton 2006.

Otázka neutrality

Potočný Miroslav, Ondřej Jan: Mezinárodní právo veřejné - Zvláštní část. 4., doplněné a

Potočný Miroslav, Ondřej Jan: Vybrané dokumenty ke studiu mezinárodního práva veřejného. sv. V, Praha 1992.

„Včerejší recepty už neplatí“, Thüerer Daniel, Hospodářské noviny 15.1.1999, <https://archiv.ihned.cz/c1-826195-vcerejsi-recepty-uz-neplati> (cit. 18.8.2018)

„Proměna neutrality – Příklad Finska a Rakouska“, Maťátková Kristýna, Obrana a strategie, 2/2016, str. 19-40, <https://www.obranaastrategie.cz/cs/archiv/rocnik-2016/2-2016/clanky/promena-neutrality-pripad-finska-a-rakouska.html> (cit. 25.11.2018)

„Lukewarm Neutrality in a Cold War? The Case of Austria“, Schmidl, A. Erwin: [Journal of Cold War Studies](#) 18(4):36-50 October 2016

„Neutrality as Identity? Finland's Quest for Security in the Cold War“, [Aunesluoma](#) Juhana, [Rainio-Niemi](#) Johanna, [Journal of Cold War Studies](#) 18(4):51-78 · October 2016

Otázka neutrality pro Ukrajinu

„Ukraine's Neutrality: A Myth or Reality?“, Viktoria Potapkina, 30.11.2010, <https://www.e-ir.info/2010/11/30/ukraine%E2%80%99s-neutrality-a-myth-or-reality/> (cit. 29.9.2018)

„[Is Neutrality a Solution for Ukraine?](#)“ Infographic, Euromaidan Press, 20.1.2017, <http://euromaidanpress.com/2017/01/20/is-neutrality-a-solution-for-ukraine/> (cit. 29.9.2018)

„Austrian neutrality is no model for Ukraine“, Fehlinger Gunther, Euromaidan Press, 27.4.2017, <http://euromaidanpress.com/2017/04/27/austrian-neutrality-is-no-model-for-ukraine/>

„Is Neutrality a Solution for Ukraine’s Security“, Maksymenko Iryna, str. 118-119. in. Stepanenko Viktor a Pylynskiy Yaroslav (eds): Ukraine after the Euromaidan. Challenges and Hopes. Peter Lang AG, International Academic Publishers, Bern 2015

“Ukraine: Europe’s Linchpin: Preserving Independence”, Mroz, J. E., Pavliuk, O., Foreign Affairs, str. 52-62, <https://www.foreignaffairs.com/articles/russia-fsu/1996-05-01/ukraine-europe-s-linchpin-preserving-independence> , (cit. 15.5.2018)

„Je rakouská neutralita řešením pro Ukrajinu?“, Raduševič Mirko, literarky.cz, 16.2.2015, <http://literarky.cz/politika/svet/19296-je-rakouska-neutralita-ee-nim-pro-ukrajinu>, (cit. 15.5.2018)

„Austrian Neutrality: A Model for Ukraine“, Gady Franz, S., The National Interest, 6.3.2014, <http://nationalinterest.org/commentary/austrian-neutrality-model-ukraine-10005>, (cit. 15.5.2018)

„To settle the Ukraine crisis, start at the end.“, Kissinger A. Henry, The Washington Post, 5.3.2014, https://www.washingtonpost.com/opinions/henry-kissinger-to-settle-the-ukraine-crisis-start-at-the-end/2014/03/05/46dad868-a496-11e3-8466-d34c451760b9_story.html?noredirect=on&utm_term=.676f94475fec (cit. 17.11.2018)

„Finlandizace aneb kam vede třetí cesta“, Skálová Barbora, Acta Universitatis Carolinae – Studia Territoria, vol 12, no. 1, 2012, <http://stuter.fsv.cuni.cz/index.php/stuter/article/view/514/465> (cit. 15.5.2018)

„Finlandizace a neutralita? Nejen přeludy“, Miloš Balabán, Aktuálně, 16.5.2014, <http://blog.aktualne.cz/blogy/milos-balaban.php?itemid=22916>, (cit. 15.5.2018)

„Sofi Oksanenová odrazuje Ukrajinu od finské cesty“, Raduševič Mirko, literarky.cz, 13.10.2014, <http://literarky.cz/literatura/recenze/18493-sofi-oksanenova-odrazuje-ukrajinu-od-finske-cesty>, (cit. 15.5.2018)

George Maude, „Has Finland Been Finlandized?“, in Soviet Foreign Policy Toward Western Europe, eds. George Ginsburgs and Alvin Z. Rubinstein, New York: Praeger, 1978, str. 43-44.

Současné Rusko a vztahy Rusko – Západ

„Russian Politics Under Putin“, Pavlovsky Gleb, Foreign Affairs May/June 2016. <https://www.foreignaffairs.com/articles/russia-fsu/2016-04-18/russian-politics-under-putin> (cit. 25.11.2018)

“The Russian System: a View From the Inside“, Pavlovsky Gleb, Wilson center, 9.11.2016, <https://www.wilsoncenter.org/blog-post/the-russian-system-view-the-inside> (cit. 25.11.2018)

„Regional disparities and economic growth in Russia: new growth patterns and catching up“, Benini Roberta, Czyzewski, Springer Science and Business Media 2007, str. 95-97

„Western delusions triggered this conflict and Russians will not yield“, Karaganov Sergey, 15.9.2014, <http://karaganov.ru/en/news/349>, (citováno 18.4.2018)

„The Ukraine crisis is not what it seems“, Robert Wade, LSE Research Online, duben 2015. (cit. 20.6.2018)

“Why the Ukraine Crisis Is the West’s Fault. The Liberal Delusions That Provoked Putin”, Mearsheimer John J., Foreign Affairs, September/October 2014, <https://www.foreignaffairs.com/articles/russia-fsu/2014-08-18/why-ukraine-crisis-west-s-fault> (30.9.2018)

„Faulty Powers. Who Started the Ukraine Crisis?“, McFaul Michael; Sestanovich Stephen; Mearsheimer John J., Foreign Affairs, November/December 2014, <https://www.foreignaffairs.com/articles/eastern-europe-caucasus/2014-10-17/faulty-powers> (cit. 30.9.2018)

Dokumenty

„Russia and Uzbekistan Sign "Treaty of Alliance Relations"“, Bakshi, Jyotshna, Institute for defence studies and analyses, 27.12.2005, https://idsa.in/idsastrategiccomments/RussiaandUzbekistanSignTreatyofAllianceRelations_jbakshi_271205 (cit. 8.1.2019)

„Ozbrojené síly Ukrajiny“, Jan Grohmann. Armádní noviny, 25.2.2015, <http://www.armadninoviny.cz/ozbrojene-sily-ukrajiny.html> , (cit 10.11.2018)

„The Military Doctrine of Russian Federation“, press releases 29.6.2015, The Embassy of the Russian Federation to the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland. (cit. 30.11.2017)

„Časová osa – Omezující opatření EU v reakci na krizi na Ukrajině“, Oficiální stránky Rady Evropské unie. <http://www.consilium.europa.eu/cs/policies/sanctions/ukraine-crisis/history-ukraine-crisis/> (citováno 17.5.2017)

“EU-Ukraine Association Agreement – the complete texts”, Mission of Ukraine to the European Union, <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/en/page/open/id/2900> (cit. 1.1.2019)

„Ukraine: The Budapest Memorandum of 1994“, Executive Intelligence Review, <http://www.pircenter.org/media/content/files/12/13943175580.pdf> (cit. 4.2.2018)

“Putinova odveta: zakázal dovoz potravin ze zemí, které přijaly sankce”, E15, 6.8.2014, <https://www.e15.cz/zahranicni/putinova-odveta-zakazal-dovoz-potravin-ze-zemi-ktere-prijaly-sankce-1107811> (cit. 18.1.2019)

“Inflation, consumer prices (annual %). International Monetary Fund, International Financial Statistics and data files.”, The World Bank, oficiální stránky, <https://data.worldbank.org/indicator/FP.CPI.TOTL.ZG> (cit. 31.12.2018)

“ABM Treaty Fact Sheet. Statement by the Press Secretary. Announcement of Withdrawal from the Abm Treaty.”, The White House, president George W. Bush, 13.12.2001, <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/12/20011213-2.html> , (cit. 1.1.2001)

“Treaty Between the United States of America and the Union of Soviet Socialist Republics on the Limitation of Anti-Ballistic Missile Systems”, U.S. Department of state, oficiální stránky, <https://www.state.gov/t/isn/trty/16332.htm> (cit. 6.1.2019)

„Bucharest Summit Declaration“, oficiální stránky NATO, 3.4.2014, článek 23, https://www.nato.int/cps/us/natohq/official_texts_8443.htm (cit. 1.2.2014)

„The Cold War and the Treaty of 1948”, in. Country Studies/Area Handbook Series, Federal Research Division of the Library of Congress, <http://countrystudies.us/finland/24.htm> (cit. 20.1.2018)

The Constitution of the Republic of Moldova, Article 11, <http://www.e-democracy.md/en/legislation/constitution/i/> (cit. 1.11.2018)

“The national security strategy of the United State of America“, oficiální stránky ministerstva zahraničí USA, <https://www.state.gov/documents/organization/63562.pdf>, (cit. 2.2.2019)

Statistiky

„About number and composition population of UKRAINE by data All-Ukrainian population census'2001 data“, State Statistics Committee of Ukraine, <http://2001.ukrcensus.gov.ua/eng/results/general/nationality/> (citováno 17.4.2018)

„Чисельність населення (за оцінкою) на 1 листопада 2017 року та середня чисельність у січні-жовтні 2017 року“, Держстат України, 21.12.2017, http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/ds/kn/kn_u/kn1017_u.html (citováno 17.4.2018)

„Population statistics“, Finland statistics, oficiální stránky finského statistického úřadu, http://tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto_en.html#structure , (citováno 18.4.2018)

„Ukraine. Presidential Election 2010“, Electoral Geography 2.0. Mapped politics, <https://www.electoralgeography.com/new/en/countries/u/ukraine/ukraine-presidential-election-2010.html> (citováno 18.4.2018)

„Putins’s approval rating“, Levada Centre, <https://www.levada.ru/en/ratings/> (cit. 10.11.2018)

„Geopolitical orientations of the residents of Ukraine: the European Union, Customs Union, NATO (February 2017)“, Kyiv international institute of sociology, <https://www.kiis.com.ua/?lang=eng&cat=reports&id=689> (cit. 10.11.2018)

„Over 40 % Ukrainians backs accession to NATO, over a third support non-aligned status-poll“, 12.9.2018, Illko Kucheriv Democratic Initiatives Foundation. <https://dif.org.ua/en/article/over-40-of-ukrainians-back-accession-to-nato-over-a-third-support-non-aligned-status-poll> (cit. 10.11.2018)

„Support for joining NATO considerably increases in Ukraine –poll“, 6.8.2015, Illko Kucheriv Democratic Initiatives Foundation. <https://dif.org.ua/en/article/support-for-joining-nato-considerably-increases-in-ukraine-poll> (cit. 10.11.2018)

„Public opinion pool: Ukraine-EU“, 23.10.2018, Illko Kucheriv Democratic Initiatives Foundation. <https://dif.org.ua/en/article/ukraine-eu> (cit. 10.11.2018)

Federal Elections in Austria - Elections to the Nationalrat (National Council), in Election Resources on the Internet, <http://www.electionresources.org/at/> (cit. 16.11.2018)

„Ukraine. Presidential Election 2010“, Electoral Geography 2.0. Mapped politics, <https://www.electoralgeography.com/new/en/countries/u/ukraine/ukraine-presidential-election-2010.html> (citováno 18.4.2018)

Ostatní zdroje

„Ukraine drops Nato membership bid“, Pop Valentina, EU Observer, 4.6.2010, <https://euobserver.com/news/30212> (cit. 10.11.2018)

„Declaration of State Sovereignty of Ukraine“, Verkhovna rada Ukrajiny, oficiální stránky, http://static.rada.gov.ua/site/postanova_eng/Declaration_of_State_Sovereignty_of_Ukraine_rev1.htm (cit. 12.11.2018)

„Ukraine drops NATO membership bid“, Pop Valentina, EU Observer, 4.6.2010, <https://euobserver.com/news/30212> (cit. 10.11.2018)

„Leonid Kuchma amends Ukraine's military doctrine on accession to NATO, EU“, pravda.ru 26.7.2004, <http://www.pravdareport.com/news/world/26-07-2004/58411-0/> (cit. 16.11.2018)

“Putinova odveta: zakázal dovoz potravin ze zemí, které přijaly sankce”, E15, 6.8.2014, <https://www.e15.cz/zahranicni/putinova-odveta-zakazal-dovoz-potravin-ze-zemi-ktere-prijaly-sankce-1107811> (cit. 18.1.2019)

„Putin’s memorable speech“, Russian Perspective kanál You Tube, 19.11.2015, <https://www.youtube.com/watch?v=hQ58Yv6kP44> (cit. 10.12.2018)

„Ukrainian Protests Compared to 2004 Orange Revolution“, Chuzavkov Sergei, The Moscow Times, 26.11.2013, <https://themoscowtimes.com/articles/ukrainian-protests-compared-to-2004-orange-revolution-29911> (cit. 1.1.2019)

“Ukraine protests after Yanukovich EU deal rejection”, BBC News, 30.11.2013, , <http://www.bbc.com/news/world-europe-25162563> (cit. 30.5.2017)

“Ukraine police disperse EU-deal protesters”, BBC News Europe, 30.11.2013, <https://web.archive.org/web/20131130061102/http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-25164990> (cit. 1.1.2019)

„EU, Ukraine Agree On 'Road Map' For Visa-Free Travel”, Radio Free Europe Radio Liberty, 22.11.2010, <https://www.rferl.org/a/2227271.html> (cit. 4.2.2018)

“Ukraine and Russia on path to trade war over EU pact”, Nielsen Nikolaj, Euroobserver, 19.8.2013, <https://euobserver.com/foreign/121146> (cit 2.2.2018)

“Trading insults. A trade war sputters as the tussle over Ukraine’s future intensifies”, The Economist, 24.8.2013, <https://www.economist.com/news/europe/21583998-trade-war-sputters-tussle-over-ukraines-future-intensifies-trading-insults> (cit. 4.2.2018)

“Námluvy Kyjev–Moskva: Janukovyč si vyjednal levnější plyn”, ČT 24, 17.12.2013, <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/1058368-namluvy-kyjev-moskva-janukovyč-si-vyjednal-levnejsi-plyn> (cit. 3.2.2018)

“ Ukraine suspends talks on EU trade pact as Putin wins tug of war“, Traynor Ian, Grytsenko Oksana, The Guardian, 21.11.2013, <https://www.theguardian.com/world/2013/nov/21/ukraine-suspends-preparations-eu-trade-pact> (cit. 18.1.2019)

Radio Svoboda, 23.2.2014, Прем’єр Криму Могильов заявляє, що виконуватиме нові закони, <https://web.archive.org/web/20140224032704/http://www.radiosvoboda.org/content/article/25274524.html> (cit. 31.5.2017)

The Christian Science Monitor, 27.2.2014, <http://www.csmonitor.com/World/Europe/2014/0227/Crimea-sets-date-for-autonomy-vote-amid-gunmen-anti-Kiev-protests-video> (cit. 30.5.2017)

Ukraine crisis: Casualties in Sloviansk gun battles“, BBC News, 13.4.2014, <http://www.bbc.com/news/world-europe-27008026> (cit. 4.2.2018)

“U.S. Helped to Prepare the Way for Kyrgyzstan's Uprising“, Smith S. Craig, The New York Times, 30.3.2005, <https://www.nytimes.com/2005/03/30/world/asia/us-helped-to-prepare-the-way-for-kyrgyzstans-uprising.html> (cit. 9.1.2019)

„Presidential Address to the Federal Assembly“, President of Russia, oficiální stránky, <http://en.kremlin.ru/events/president/news/56957> (cit. 6.1.2019)

„Russia's Nuclear Weapons Buildup Is Aimed at Beating U.S. Missile Defenses“, The National Interest, <https://nationalinterest.org/blog/the-buzz/russias-nuclear-weapons-buildup-aimed-beating-us-missile-24716> cit. 6.1.2019)

„Text of Putin's speech at NATO Summit (Bucharest, April 2, 2008)“, Unian Information agency, 18.4.2008, <https://www.unian.info/world/111033-text-of-putins-speech-at-nato-summit-bucharest-april-2-2008.html> (cit. 22.1.2019)

“Ozbrojené síly Ukrajiny“, Jan Grohmann. Armádní noviny, 25.2.2015, <http://www.armadninoviny.cz/ozbrojene-sily-ukrajiny.html> , (cit 10.11.2018)

„Integration into EU unchanged priority of Ukraine's policy, says foreign minister“, Kyiv Post, 15.5.2010, <https://www.kyivpost.com/article/content/ukraine-politics/integration-into-eu-unchanged-priority-of-ukraines-66824.html> (cit. 27.1.2019)

„Yanukovych: Laws for creation of Ukrainian-EU free trade zone will be adopted in June“, Kyiv Post, 24.5.2010, <https://www.kyivpost.com/article/content/ukraine-politics/yanukovych-laws-for-creation-of-ukrainian-eu-free-67511.html?cn-reloaded=1> (cit. 27.1.2019)

„Moldavsko vyzývá Rusko, aby stáhlo vojáky z Podněstří. Navedli vás, reaguje Lavrov“, ČRO Plus, 4.9.2017, <https://plus.rozhlas.cz/moldavsko-vyzyva-rusko-aby-stahlo-vojaky-z-podnestri-navedli-vas-reaguje-lavrov-6510648> (cit. 1.11.2018)

“Host: Václav Klaus, bývalý prezident republiky; Moderuje: Světlana Witovská“, Interview ČT24, <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10095426857-interview-ct24/214411058040422/> (cit. 2.2.2019)

Situace na současné Ukrajině (beletrie)

Butčenko Maxim: Umělec války, Praha. Vox Globator 2016